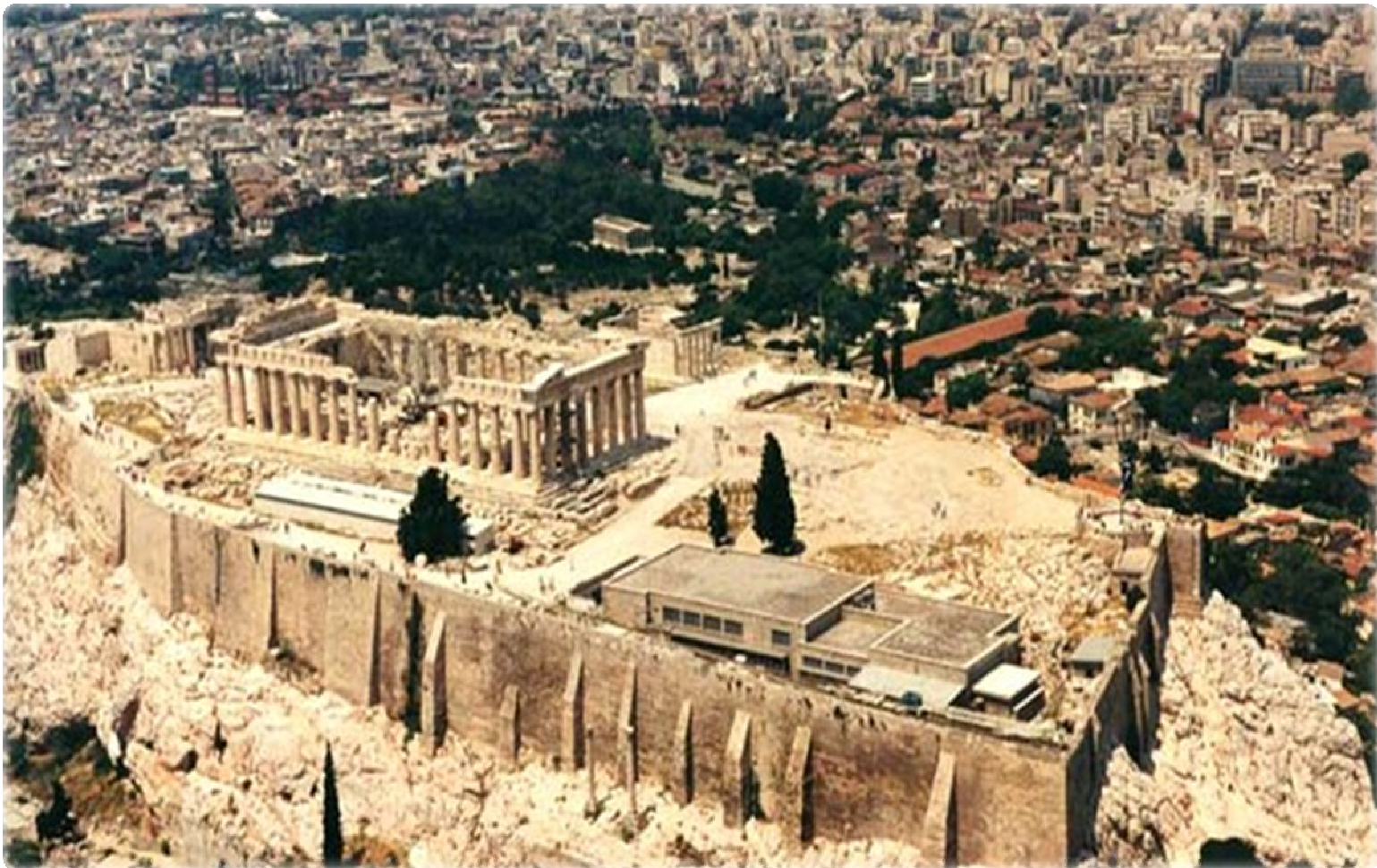

Περιφέρεια Αττικής

Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή Αττικής

Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Αττικής

Σύνοψη Ιδεών - 28-3-2014

1 Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης

Η έξυπνη εξειδίκευση δεν είναι κάτι νέο. Αντίθετα, είναι μια εκλέπτυνση και αναβάθμιση της υφιστάμενης μεθοδολογίας για τον προγραμματισμό των διαρθρωτικών ταμείων. Βασίζεται σε 20 χρόνια εμπειρίας στην υποστήριξη στρατηγικών καινοτομίας στις περιφέρειες, και την οικονομική σκέψη πρώτης γραμμής από μείζονες διεθνείς θεσμούς όπως η Διεθνής Τράπεζα, ο ΟΟΣΑ και το ΔΝΤ. Πολλές περιφέρειες συμμετέχουν ή συμμετείχαν ήδη σε παρεμφερείς στρατηγικές ασκήσεις, όπως διαφαίνεται από την πρωτοβουλία «Περιφέρειες για την οικονομική αλλαγή» ή το Περιφερειακό παρατηρητήριο καινοτομίας. Το νέο στοιχείο είναι ότι οι στρατηγική της έξυπνης εξειδίκευσης τίθεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως προϋπόθεση για τη συγχρηματοδότηση του νέου ΕΣΠΑ (ΣΕΣ) από την ΕΕ. Τα Κράτη Μέλη και οι περιφέρειες της ΕΕ πρέπει να έχουν θεσπίσει στρατηγικές RIS3 συμβατές με τα επιχειρησιακά τους προγράμματα που υποστηρίζουν τις μελλοντικές επενδύσεις.

Η έξυπνη εξειδίκευση αποτελεί επίσης μια επιχειρηματική διαδικασία ανακάλυψης, που αποκαλύπτει αυτά που κάνει ή μπορεί να κάνει μια περιφέρεια ή μία χώρα καλύτερα από τις υπόλοιπες, σε όρους Ε&Α, καινοτομίας και επιχειρηματικότητας. Είναι σημαντική προκειμένου να γίνει ξεκάθαρη η διαφορά ανάμεσα στην προσέγγιση της έξυπνης εξειδίκευσης και σε προσεγγίσεις παλαιότερων στρατηγικών που προϋπόθεταν ότι συγκεντρωτικές διαδικασίες σχεδιασμού είναι το μοναδικό μέσο για να αναγνωριστούν οι προτεραιότητες βιομηχανικής ανάπτυξης. Η αύξηση των επενδύσεων στην έρευνα, την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα βρίσκεται στο επίκεντρο της στρατηγικής για την Ευρώπη 2020 και αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της απάντησης της Ευρώπης στην οικονομική κρίση. Κατά συνέπεια, πρέπει να υπάρχει μια στρατηγική και ολοκληρωμένη προσέγγιση για την καινοτομία που μεγιστοποιεί το ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό δυναμικό έρευνας και καινοτομίας. Αυτός είναι ο λόγος που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε την «Ένωση Καινοτομίας» ως τμήμα της στρατηγικής για την Ευρώπη 2020, σαν μια κεντρική πρωτοβουλία.

Η Ένωση Καινοτομίας παρουσιάζει μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την καινοτομία έτσι ώστε να ενισχύσει την ικανότητα της Ευρώπης να επιτύχει έξυπνη, βιώσιμη και -χωρίς αποκλεισμούς- ανάπτυξη και να τονίσει την έννοια της έξυπνης εξειδίκευσης ως μέσο για την επίτευξη αυτών των στόχων. Η «Ψηφιακή Ατζέντα για την Ευρώπη» αποτελεί, επίσης, μια εμβληματική πρωτοβουλία. Είναι, με τη σειρά της, τμήμα της στρατηγικής για την Ευρώπη 2020 και έχει ως στόχο την επίτευξη βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και την αποκομιδή κοινωνικού οφέλους από τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ). Η πρωτοβουλία της Ψηφιακής Ατζέντας για την Ευρώπη αφορά, ως εκ τούτου, όλες τις περιφέρειες και τις πόλεις, καθώς επικεντρώνεται σε ένα βασικό στοιχείο του σχεδιασμού των στρατηγικών έξυπνης εξειδίκευσης. Η έννοια της έξυπνης εξειδίκευσης έχει επίσης προωθηθεί από την Ανακοίνωση «Η συμβολή της Περιφερειακής πολιτικής στην έξυπνη ανάπτυξη στο πλαίσιο της στρατηγικής Ευρώπη 2020». Στο έγγραφο αυτό η Επιτροπή ενθαρρύνει ή υποχρεώνει αντίστοιχα το σχεδιασμό των εθνικών/ περιφερειακών στρατηγικών έρευνας και καινοτομίας για την έξυπνη εξειδίκευση, ως μέσο για την παροχή μιας στρατηγικής και ολοκληρωμένης προσέγγισης για την αξιοποίηση του δυναμικού για την έξυπνη ανάπτυξη και την οικονομία της γνώσης σε όλες τις περιφέρειες.

Ο ορισμός των RIS3

Είναι οι εθνικές / περιφερειακές στρατηγικές έρευνας και καινοτομίας για την έξυπνη εξειδίκευση που αποτελούν ολοκληρωμένες - τοπικά προσανατολισμένες - ατζέντες οικονομικού μετασχηματισμού και που αφορούν σε πέντε σημαντικά ζητήματα:

1. Εστιάζουν την υποστηρικτική πολιτική και τις επενδύσεις σε κομβικές εθνικές / περιφερειακές προτεραιότητες, προκλήσεις και ανάγκες για ανάπτυξη βασισμένη στη γνώση, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων που συσχετίζονται με τις ΤΠΕ,
2. Βασίζονται στα δυνατά σημεία κάθε χώρας/περιφέρειας, στα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα και στις δυνατότητες για αριστεία,
3. Υποστηρίζουν την τεχνολογική όσο και την πρακτικά εφαρμοσμένη καινοτομία και στοχεύουν στην τόνωση των επενδύσεων από τον ιδιωτικό τομέα,
4. Εμπλέκουν πλήρως τους ενδιαφερόμενους φορείς και ενθαρρύνουν την καινοτομία και τον πειραματισμό, και
5. Είναι τεκμηριωμένες και περιλαμβάνουν συστήματα παρακολούθησης και αξιολόγησης

Η έννοια της έξυπνης εξειδίκευσης είναι τελικά 'έξυπνη' για δύο βασικούς λόγους:

- Πρώτον, συνδέει την έρευνα και την καινοτομία με την οικονομική ανάπτυξη με νέους τρόπους, όπως είναι η επιχειρηματική διαδικασία της ανακάλυψης και ο καθορισμός των προτεραιοτήτων από τους φορείς χάραξης πολιτικής σε στενή συνεργασία με τους τοπικούς φορείς.
- Δεύτερον, αυτή η διαδικασία διεξάγεται με το βλέμμα στραμμένο στον έξω κόσμο, ωθώντας τις περιφέρειες να είναι φιλόδοξες αλλά και ρεαλιστικές ως προς το τι μπορούν να επιτύχουν, ενώ συνδέει τα τοπικά περιουσιακά στοιχεία και δυνατότητες με εξωτερικές πηγές γνώσης και αλυσίδες παραγωγής προστιθέμενης αξίας. Ωστόσο, ενώ κάθε περιφερειακή ή εθνική στρατηγική θα μοιράζεται κοινά χαρακτηριστικά, η 'τοπική προσέγγιση' μας δείχνει ότι η κατανόηση του τοπικού πλαισίου είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχή σχεδιασμό τους.

Ο Σχεδιασμός των Στρατηγικών Έρευνας και Καινοτομίας (RIS3)

Η εθνική / περιφερειακή στρατηγική έρευνας και καινοτομίας για την έξυπνη εξειδίκευση μπορεί να θεωρηθεί ως μία ατζέντα οικονομικού μετασχηματισμού. Μία απλή προσέγγιση των RIS3 αποτελείται από έξι στάδια, όπου τα κύρια στοιχεία ανασυντίθενται στο πλαίσιο μιας δομής λογικού σχεδιασμού. Τα έξι στάδια είναι τα εξής:

1. Ανάλυση του περιφερειακού πλαισίου και των δυνατοτήτων για καινοτομία
2. Δημιουργία μίας άρτιας και περιεκτικής δομής διακυβέρνησης
3. Δημιουργία κοινού οράματος για το μέλλον της περιφέρειας
4. Επιλογή περιορισμένου αριθμού προτεραιοτήτων για την περιφερειακή ανάπτυξη
5. Δημιουργία του κατάλληλου μείγματος πολιτικών
6. Ενσωμάτωση μηχανισμών παρακολούθησης και αξιολόγησης

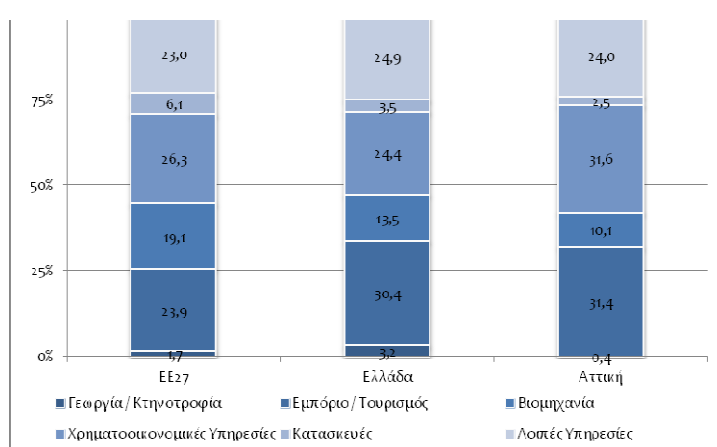
Αυτά τα έξι στάδια μπορούν να εφαρμοστούν διαδοχικά, με τη σειρά που παρουσιάζονται πιο πάνω. Ωστόσο, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι είναι πιθανόν να παρουσιαστούν χρονικές επικαλύψεις όταν νέοι συντελεστές θα εισέρχονται στη διαδικασία, καινούργιες μελέτες θα φέρνουν στο φως ανεκμετάλλευτο δυναμικό, είτε όταν εν εξελίξει έργα θα παρουσιάζουν αποτελέσματα που δύνανται να διαφοροποιήσουν το βασικό πλαίσιο κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Ως εκ τούτου, τα στάδια αυτά δεν πρέπει να θεωρηθούν ξεχωριστά και αυτόνομα, αλλά αλληλεπιδρώντες συντελεστές ενός ολοκληρωμένου συστήματος σχεδιασμού, του οποίου ο τρόπος εφαρμογής εξαρτάται από την ιδιαιτερότητα του περιφερειακού πλαισίου.

2 Κοινωνικοοικονομικές επιδόσεις της περιφέρειας Αττικής

2.1 Κλαδική διάρθρωση

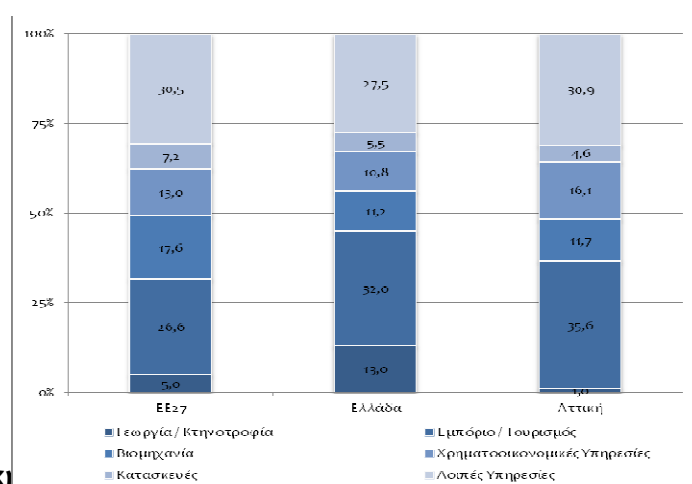
Σε κλαδικό επίπεδο τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και στην Περιφέρεια Αττικής καταγράφεται σημαντική συνεισφορά του εμπορίου/τουρισμού στη συνολική ΑΠΑ. Εκτός από το εμπόριο, άλλοι σημαντικοί κλάδοι στο πλαίσιο του τομέα των υπηρεσιών είναι αυτός των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, των μεταφορών και των ΤΠΕ, της υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών κ.α. Αυτή η υψηλή συγκέντρωση των υπηρεσιών οδηγείται περαιτέρω από το γεγονός ότι τα κεντρικά γραφεία των περισσότερων επιχειρήσεων στην Ελλάδα βρίσκονται στην Αττική, για λόγους εγγύτητας προς τη δημόσια διοίκηση και τα κέντρα λήψης αποφάσεων αλλά και λόγω της υψηλής συγκέντρωσης της έρευνας και της εκπαίδευσης οργανισμούς.

Σχήμα 1: Κατανομή της ΑΠΑ ανά βασικούς κλάδους, 2010

Σε κλαδικό επίπεδο ενδεικτικό της σημασίας του κλάδου του εμπορίου/τουρισμού είναι η διαφορά του μεριδίου των απασχολούμενων που συγκεντρώνονται στον κλάδο αυτό συγκριτικά με την εικόνα που παρουσιάζει η χώρα αλλά και η ΕΕ27 συνολικά. Σημειώνεται ότι εξίσου σημαντικός κλάδος της Περιφέρειας με συμμετοχή των απασχολούμενων σημαντικά μεγαλύτερη σε σχέση με τη χώρα είναι ο κλάδος των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

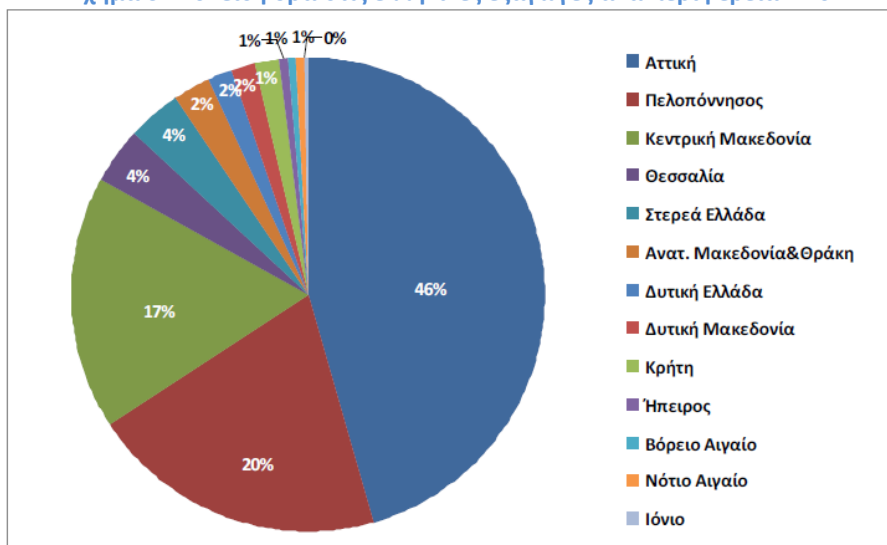
Σχήμα 2: Κατανομή της απασχόλησης ανά βασικούς κλάδους, 2012

2.2 Εξαγωγικά

Το 70% των ελληνικών εξαγωγών εξακολουθεί να πραγματοποιείται από τις περιφέρειες Αττική και Κεντρική Μακεδονία.

Σχήμα 3 - Συνεισφορά στις ελληνικές εξαγωγές ανά περιφέρεια – 2012

Πηγή: Χαρτογράφηση της εξαγωγικής δραστηριότητας της Ελλάδας ανά Περιφέρεια και Νομό 2008-2012, ΣΕΒΕ 2013

Το 63% σχεδόν των ελληνικών εξαγωγών εξακολουθούν να πραγματοποιούνται από τις περιφέρειες της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας. Το 2012, σημαντική άνοδος εξαγωγών παρουσίασε η περιφέρεια της Πελοποννήσου κατά 28,3% (λόγω πετρελαιοειδών), της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας σχεδόν κατά 14%. Παράλληλα, παρατηρήθηκε υποχώρηση των εξαγωγών της Κρήτης κατά 11,2% και του Βόρειου Αιγαίου κατά 28%. Τέλος, η νησιωτική Ελλάδα είχε συνεισφορά κάτω από 4% στο σύνολο των ελληνικών εξαγωγών, για το έτος 2012. Ο πίνακας 1 συνοψίζει το εξωτερικό εμπόριο της Αττικής.

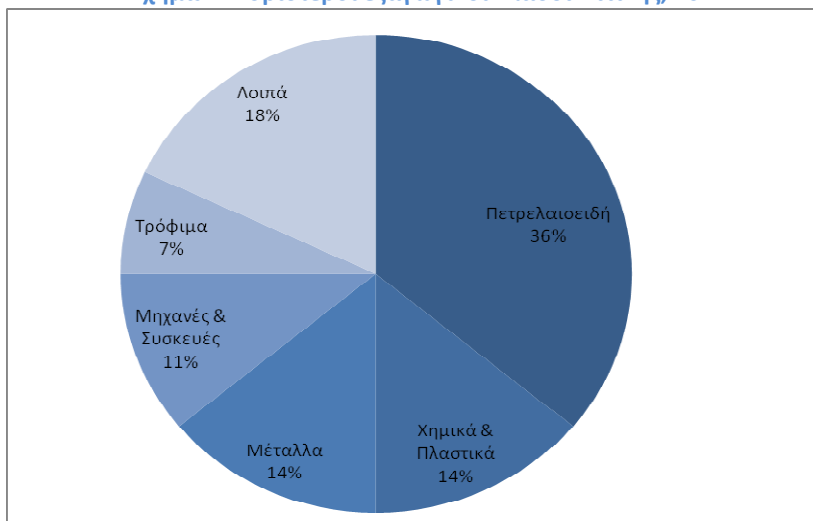
Πίνακας 1: Εξωτερικό εμπόριο Περιφέρειας Αττικής

(ποσά σε χιλ. €)	2008	2009	2010	2011	2012	ΕΤ 11/12	ΜΕΤ 08/12
Εισαγωγές	44.367.046	37.685.134	34.742.807	31.239.703	31.250.018	0,0%	-8,4%
Εξαγωγές	10.612.650	8.031.663	9.521.108	10.967.678	12.469.633	13,7%	4,1%
Εμπορικό Ισοζύγιο	(33.754.797)	(29.653.471)	(25.221.698)	(20.272.025)	(18.780.384)	-7,4%	-13,6%
Εξαγωγές/Εισαγωγές	23,9%	21,3%	27,4%	35,1%	39,9%	13,7%	13,6%

(ποσά σε χιλ. €)	2008	2009	2010	2011	2012	Μερίδιο 12	ΕΤ 11/12	ΜΕΤ 08/12
Αττική	10.302.469	7.723.855	9.165.244	10.500.580	12.069.975	96,8%	14,9%	4,0%
Υπόλοιπο Αττική	309.781	307.808	307.808	467.098	399.658	3,2%	-14,4%	6,6%

Πηγή: Χαρτογράφηση της εξαγωγικής δραστηριότητας της Ελλάδας ανά Περιφέρεια και Νομό 2008-2012, ΣΕΒΕ

Σχήμα 4: Κυριότεροι εξαγωγικοί κλάδοι Αττικής, 2012

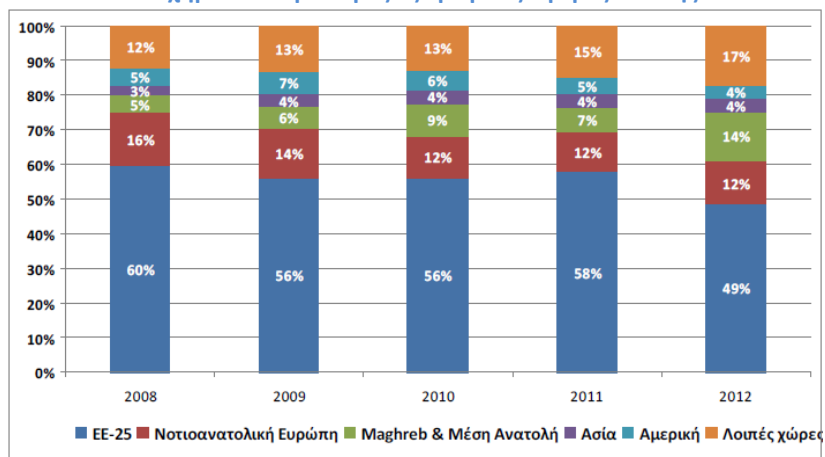

Πηγή: Χαρτογράφηση της εξαγωγικής δραστηριότητας της Ελλάδας ανά Περιφέρεια και Νομό 2008-2012, ΣΕΒΕ

Ο κυριότερος εξαγωγικός κλάδος της Περιφέρειας Αττικής είναι τα πετρελαιοειδή, ενώ ακολουθούν οι βιομηχανικοί κλάδοι των χημικών & πλαστικών (περιλαμβάνει και τα φαρμακευτικά προϊόντα) και των μετάλλων (κυρίως αργίλιο). Οι κλάδοι των μετάλλων, ποτών & καπνών, ξύλου & χαρτιού και κλωστοϋφαντουργίας είχαν πτωτική τάση το 2012.

Η κυριότερη εξαγωγική αγορά της Περιφέρειας Αττικής είναι η ΕΕ, η οποία όμως σταδιακά χάνει σημαντικό έδαφος. Ενώ το 2008 το 60% των εξαγωγών προορίζονταν για την ΕΕ, το 2012 το ποσοστό αυτό αντιστοιχούσε σε 49%. Στον αντίποδα, σημαντική αύξηση καταγράφεται στην εξαγωγική δραστηριότητα της Περιφέρειας προς τις χώρες των Maghreb και της Μέσης Ανατολής, καθώς το ποσοστό των εξαγωγών προς τις χώρες αυτές αυξήθηκε από 5% το 2008 σε 14% το 2012.

Σχήμα 5 - Κυριότερες Εξαγωγικές Αγορές Αττικής

Πηγή: Χαρτογράφηση της εξαγωγικής δραστηριότητας της Ελλάδας ανά Περιφέρεια και Νομό 2008-2012, ΣΕΒΕ

2.3 Τομεακή και κλαδική εξειδίκευση

Η κλαδική εξειδίκευση της Περιφέρειας Αττικής, προσδιορίζεται με βάση δύο κριτήρια¹:

- **Εξειδίκευση:** Ο λόγος του μεριδίου ενός κλάδου στην απασχόληση της περιφέρειας προς το μερίδιό του στην απασχόληση της ΕΕ27. Εάν η Περιφέρεια είναι περισσότερο εξειδικευμένη σε ένα κλάδο από την συνολική Ευρωπαϊκή οικονομία τότε αυτό μπορεί να αποτελεί μια ένδειξη ότι οι οικονομικές επιδράσεις του κλάδου στην Περιφέρεια είναι αρκετά ισχυρές ώστε να προσελκύουν οικονομική δραστηριότητα από άλλες περιφέρειες και ότι η διάχυση (spill-overs) και οι διασυνδέσεις είναι ισχυρότερες. Ως κατώφλι για την εξειδίκευση χρησιμοποιούμε την τιμή 1,0.
- **Εστίαση:** Το μέγεθος του κλάδου στην Περιφέρεια. Όσο μεγαλύτερο είναι το μερίδιο του κλάδου στη συνολική απασχόληση της Περιφέρειας τόσο πιθανότερο είναι να παρατηρηθεί διάχυση αποτελεσμάτων στην οικονομία. Περιλαμβάνονται σε αυτό το κριτήριο όσοι κλάδοι βρίσκονται στο άνω 10% με βάση την απασχόληση στην Περιφέρεια.

Με βάση τα στοιχεία της Eurostat για το 2009² η τομεακή και κλαδική εξειδίκευση της Περιφέρειας Αττικής παρουσιάζεται στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2: Τομεακή και κλαδική εξειδίκευση της Περιφέρειας Αττικής

Κλάδοι	Εξειδίκευση
Εμπόριο	2
Κατασκευές	2
Επιχειρηματικές Υπηρεσίες	2
Τουρισμός	2
Πλωτές μεταφορές	1
Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση	1
Παραγωγή προϊόντων καπνού	1
Παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου	1
Κατασκευή ειδών ένδυσης	1
Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων	1
Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	1
Αεροπορικές μεταφορές	1
Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες	1
Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών	1
Κατασκευή επίπλων	1
Πληροφορική και τηλεπικοινωνίες	1
Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	1
Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών	1

Πηγή: Επεξεργασία Συμβούλου

¹ Ακολουθείται η μεθοδολογία που ανέπτυξε το Cluster Observatory για τον προσδιορισμό εξειδίκευσης χωρών και περιφερειών <http://www.clusterobservatory.eu>

² Το έτος αυτό είναι το τελευταίο διαθέσιμο με συγκρίσιμα στοιχεία με την ΕΕ27.

Το **Εμπόριο** αποτελεί τον 1^ο κλάδο σε όρους εστίασης ενώ παράλληλα παρουσιάζει εξειδίκευση 1,48.

Οι **Κατασκευές**, οι οποίες αποτελούν τον 2^ο κλάδο σε απασχόληση με μερίδιο 8,94%, παρουσιάζουν εξειδίκευση 1,14. Ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη μας ότι σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, οι απασχολούμενοι στον κλάδο των κατασκευών το 2012 μειώθηκαν κατά 36.154 σε σχέση με το 2010, αντιλαμβανόμαστε ότι πλέον ο εν λόγω κλάδος δεν διατηρεί τη θέση που κατείχε πρότερα σε όρους απασχόλησης.

Οι **Επιχειρηματικές υπηρεσίες** αποτελούν τον 3^ο κατά σειρά κλάδο στην Περιφέρεια σε εστίαση με μερίδιο 6,52% και εξειδίκευση 1,51.

Ο **Τουρισμός** κατατάσσεται 4^{ος} ανάμεσα στους κλάδους σε όρους εστίασης με μερίδιο 4,79% και εξειδίκευση 1,03.

Οι **Πλωτές μεταφορές** αν και απασχολούν μόλις το 0,54% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Περιφέρειας παρουσιάζουν πολύ ισχυρή εξειδίκευση (5,67).

Ο κλάδος **Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση** παρουσιάζει αρκετά μεγάλη εξειδίκευση (3,04%), με μερίδιο στην απασχόληση 2,17%.

Ο κλάδος **Παραγωγή προϊόντων καπνού** κατατάσσεται στις τελευταίες θέσεις σε όρους εστίασης με ποσοστό απασχόλησης μόλις 0,05%. Ωστόσο, παρουσιάζει σημαντική εξειδίκευση (2,51).

Η **Παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου** παρουσιάζει σημαντική εξειδίκευση (2,26). Ωστόσο, σε όρους εστίασης ο κλάδος αποτελεί μόλις το 0,13%.

Ο κλάδος **Κατασκευή ειδών ένδυσης** παρουσιάζει εξειδίκευση ίση με 1,74. Ωστόσο, σε όρους εστίασης η συνεισφορά του κλάδου είναι πολύ χαμηλή με μερίδιο μόλις 0,89%.

Η **Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων** αν και συγκεντρώνει το 0,36% των απασχολούμενων της Αττικής παρουσιάζει εξειδίκευση 1,49.

Οι **Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων** αν και χαρακτηρίζονται από μικρή εστίαση (0,53%) παρουσιάζουν εξειδίκευση 1,41,

Οι **Αεροπορικές Μεταφορές** αν και απασχολούν μικρό ποσοστό του πληθυσμού της Περιφέρειας (0,22%) παρουσιάζουν εξειδίκευση 1,29.

Ο κλάδος **Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες** παρουσιάζει εστίαση 1,36% και εξειδίκευση 1,27.

Οι **Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών** απασχολούν το 3,10% των απασχολούμενων της Περιφέρειας Αττικής με εξειδίκευση 1,24.

Η **Κατασκευή επίπλων** παρουσιάζει εστίαση 0,57 και εξειδίκευση 1,19.

Η **Πληροφορική και οι τηλεπικοινωνίες** παρουσιάζουν σχετικά υψηλή εστίαση με μερίδιο 2,06% και εξειδίκευση 1,03.

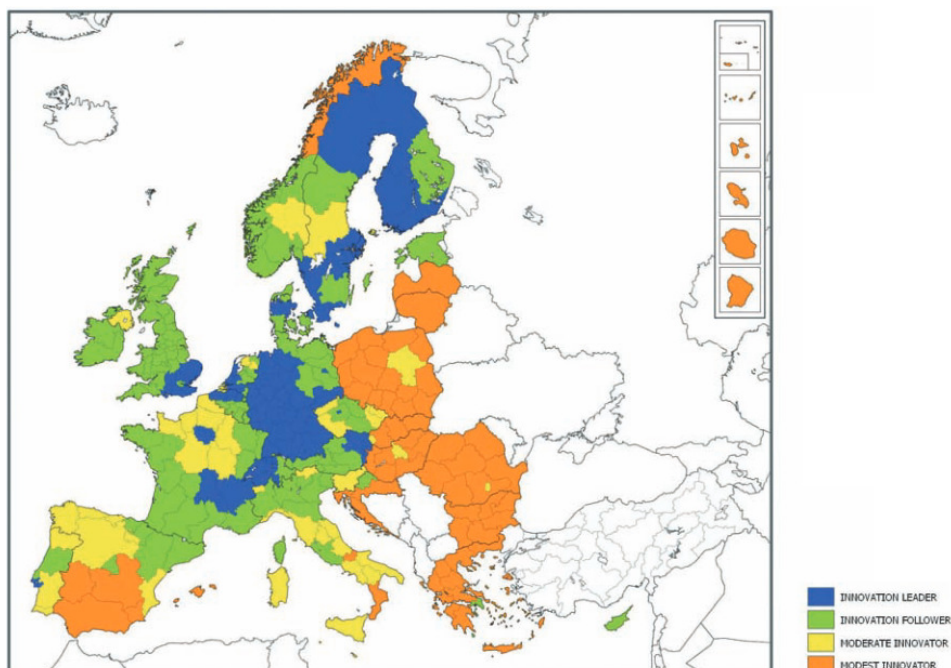
Ο κλάδος **Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες** παρουσιάζει εστίαση 0,38% και εξειδίκευση 1,02.

Τέλος, ο κλάδος **Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών** απασχολεί το 0,33% των απασχολούμενων της Περιφέρειας και παρουσιάζει εξειδίκευση 1,00

3 Καινοτομικές επιδόσεις της Περιφέρειας Αττικής

Η Περιφέρεια Αττικής αποτελεί την σημαντικότερη Περιφέρεια της χώρας στην παραγωγή ερευνητικής δραστηριότητας καθώς χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη σημαντικού αριθμού ερευνητικών και εκπαιδευτικών δομών. Οι καινοτομικές επιδόσεις έχουν ως αποτέλεσμα η Περιφέρεια Αττικής να κατατάσσεται στην ομάδα των ευρωπαϊκών περιφερειών «Innovation Follower» σύμφωνα με το Regional Innovation Scorecard (RIS 2012), ενώ απέχει σημαντικά συγκριτικά με την κατάταξη των υπολοίπων περιφερειών της χώρας.

Σχήμα 6: Χάρτης κατάταξης περιφερειών ανάλογα με τις επιδόσεις τους στην καινοτομία

Πηγή: Regional innovation Scoreboard 2012

Η Περιφέρεια Αττικής αποτελεί τον ισχυρότερο εκφραστή της διαμόρφωσης του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος της χώρας, από πλευράς επιχειρηματικότητας, υποδομών μεταφορών, χρηματοοικονομικών και εμπορικών δραστηριοτήτων, παραγωγικής διάρθρωσης, επενδύσεων καινοτομίας και τεχνολογίας. Τόσο τα προβλήματα της Αθήνας που σχετίζονται με το «επιχειρείν» αλλά και με την ποιότητα ζωής, όσο και το γενικότερα προβληματικό επιχειρηματικό περιβάλλον της χώρας, κατατάσσουν την Αθήνα πολύ χαμηλά ως ελκυστικό τόπο άσκησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (από την 32η θέση το 2006, στην 34η θέση το 2009 και ήδη πολύ χαμηλότερα σήμερα)³.

³ European Cities Monitor 2011

Σχήμα 7: Κατάταξη των ευρωπαϊκών πόλεων με κριτήριο την καταλληλότητα έναρξης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων

Location	2011 Rank	2010 Rank	Trend	2011 Score	2010 Score	1990 Rank
London	1	1	◀▶	0.84	0.85	1
Paris	2	2	◀▶	0.55	0.55	2
Frankfurt	3	3	◀▶	0.32	0.36	3
Amsterdam	4	6	▲	0.26	0.25	5
Berlin	5	7	▲	0.26	0.24	15
Barcelona	6	5	▼	0.25	0.27	11
Madrid	7	8	▲	0.25	0.22	17
Brussels	8	4	▼	0.25	0.29	4
Munich	9	9	◀▶	0.19	0.22	12
Zurich	10	13	▲	0.14	0.12	7
Geneva	11	14	▲	0.12	0.12	8
Milan	12	11	▼	0.12	0.13	9
Stockholm	13	16	▲	0.12	0.11	19
Dusseldorf	14	10	▼	0.11	0.14	6
Hamburg	15	15	◀▶	0.11	0.11	14
Manchester	16	12	▼	0.10	0.12	13
Lisbon	17	17	◀▶	0.09	0.10	16
Birmingham	18	18	◀▶	0.09	0.09	-
Lyon	19	19	◀▶	0.08	0.09	18
Dublin	20	20	◀▶	0.07	0.08	-
Warsaw	21	24	▲	0.07	0.06	25
Istanbul	22	26	▲	0.07	0.06	-
Vienna	23	22	▼	0.06	0.06	20
Copenhagen	24	25	▲	0.06	0.06	-
Prague	25	21	▼	0.06	0.07	23
Helsinki	26	31	▲	0.06	0.04	-
Bucharest	27	35	▲	0.06	0.02	-
Leeds	28	23	▼	0.06	0.06	-
Budapest	29	30	▲	0.05	0.04	21
Glasgow	30	29	▼	0.05	0.04	10
Edinburgh	31	27	▼	0.04	0.05	-
Bratislava	32	32	◀▶	0.04	0.04	-
Moscow	33	33	◀▶	0.04	0.03	24
Oslo	34	34	◀▶	0.03	0.03	-
Rome	35	28	▼	0.03	0.04	-
Athens	36	36	◀▶	0.03	0.02	22

In 1990 only 25 cities were included in the study.
Base: 501

3.1 Υποδομές Έρευνας και Καινοτομίας

Η Αττική είναι μία μεγάλη και περίπλοκη περιοχή που φιλοξενεί ένα μεγάλο αριθμό υποδομών Έρευνας & Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Καινοτομίας. Το μεγαλύτερο μέρος των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων και των δαπανών E&A στη χώρα συγκεντρώνεται στην περιοχή της Αττικής. Η συγκέντρωση αυτή είναι αποτέλεσμα της υψηλής πυκνότητας του πληθυσμού, της παρουσίας ενός μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων, της ευνοϊκής γεωγραφικής θέσης της Περιφέρειας, των υποδομών μεταφορών και πάνω απ' όλα είναι αποτέλεσμα της εγγύτητας προς την κεντρική κυβέρνηση. Βέβαια, δεν είναι προφανές ότι όλες αυτές οι οργανωτικές μορφές υποστηρίζουν την καινοτομία και την ανάπτυξη της γνώσης στην περιοχή. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι υποδομές αυτές ήταν πολύ μακριά από τις πραγματικές ανάγκες των επιχειρηματιών, και σε ακόμη λιγότερες περιπτώσεις έχουν δημιουργήσει νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες.

3.2 Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη

Η Περιφέρεια Αττικής αποτελεί την σημαντικότερη Περιφέρεια της χώρας σε δαπάνες για έρευνα και καινοτομία ως ποσοστό του ΑΕΠ, όμως εξακολουθεί να υστερεί σε σχέση με την ΕΕ27. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα συγκριτικά στοιχεία, η Περιφέρεια Αττικής δαπανά το 0,72%⁴ ή €775,192 εκ. του Περιφερειακού ΑΕΠ, ποσοστό μεγαλύτερο του εθνικού μέσου όρου που ανέρχεται σε 0,67% ή €1,4 δις, όταν ο μέσος κοινοτικός όρος (ΕΥ27) είναι 2,05% (Eurostat 2011). Τέλος, το υπόλοιπο 22% της ερευνητικής δραστηριότητας της Περιφέρειας διεξάγεται με κρατική χρηματοδότηση και ειδικότερα με

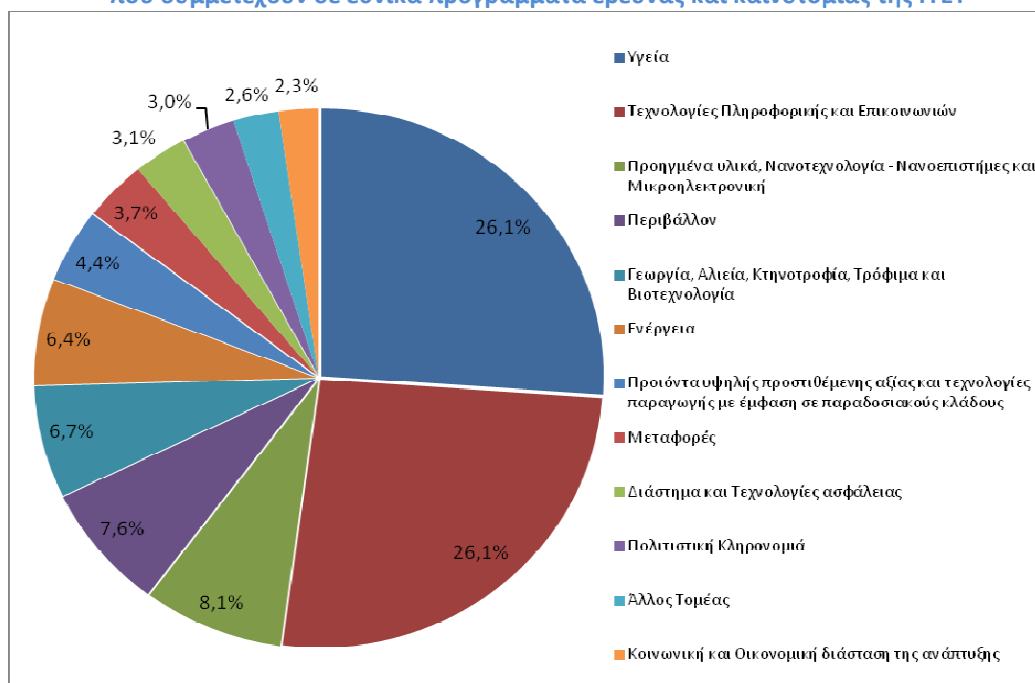
⁴ Κατά προσέγγιση

Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Αττικής

την έρευνα που πραγματοποιείται από τα Ερευνητικά Κέντρα (ΕΚ) που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια. Την περίοδο 2007-2013, η περιφέρεια Αττικής συμμετείχε σε **708 έργα**⁵ έρευνας και καινοτομίας (με 1.026 συμμετοχές), συνολικού προϋπολογισμού **198.780.083€** με την ιδιωτική συμμετοχή να ανέρχεται στα 42.604.715€ και τη δημόσια χρηματοδότηση στα 156.175.367€. Εξ αυτών, στις επιχειρήσεις διοχετεύθηκε το 39,2%.

Σύμφωνα με το Σχήμα 8, το 26,1% αφορούσε σε 131 έργα υγείας, το 26,1% σε 181 έργα τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, το 8,1% σε 50 έργα σχετικά με προηγμένα υλικά, νανοτεχνολογία – νανοεπιστήμες και μικροηλεκτρονική, το 7,6% σε 69 έργα για το περιβάλλον, το 6,7% σε 55 έργα συναφή με γεωργία, αλιεία, κτηνοτροφία, τρόφιμα και βιοτεχνολογία, το 6,4% σε 54 έργα ενέργειας και το υπόλοιπο 19% σε 168 λοιπά έργα (προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας και τεχνολογίες παραγωγής με έμφαση σε παραδοσιακούς κλάδους, μεταφορές, διάστημα και τεχνολογίες ασφάλειας, πολιτιστική κληρονομιά, κοινωνική και οικονομική διάσταση της ανάπτυξης και άλλοι τομείς).

Σχήμα 8: Θεματική κατανομή της δημόσιας χρηματοδότησης φορέων από την περιφέρεια Αττικής που συμμετέχουν σε εθνικά προγράμματα έρευνας και καινοτομίας της ΓΓΕΤ

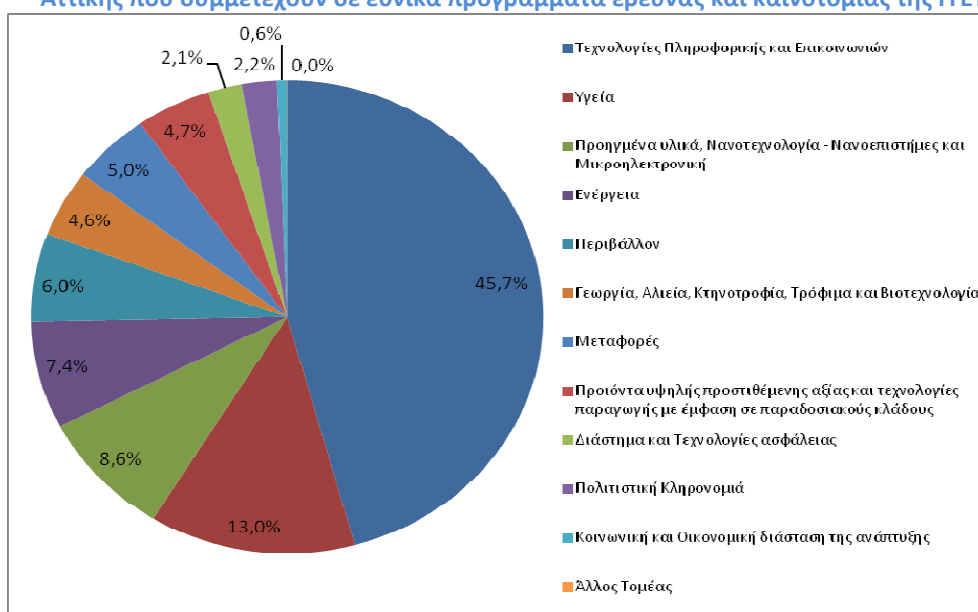

Πηγή: ΟΠΣ – ΓΓΕΤ Εξαγωγή 10/01/2014

Στο Σχήμα 9 απεικονίζεται η θεματική κατανομή της **δημόσιας χρηματοδότησης των επιχειρήσεων** στην περιφέρεια Αττικής, η οποία ανέρχεται στα **61.171.361€**. Όπως διακρίνεται, αν και οι τρεις πρώτες θεματικές ενότητες παραμένουν ως έχουν με ίδιο συνολικά ποσοστό, παρατηρείται μια σημαντική αύξηση της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων στον τομέα των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών της τάξης του 75% και μια ταυτόχρονη μείωση (-50%) στον τομέα της υγείας.

⁵ Αφορά προγράμματα των οποίων φορέας πρόσκλησης είναι η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ).

Σχήμα 9: Θεματική κατανομή της δημόσιας χρηματοδότησης των επιχειρήσεων από την περιφέρεια Αττικής που συμμετέχουν σε εθνικά προγράμματα έρευνας και καινοτομίας της ΓΓΕΤ

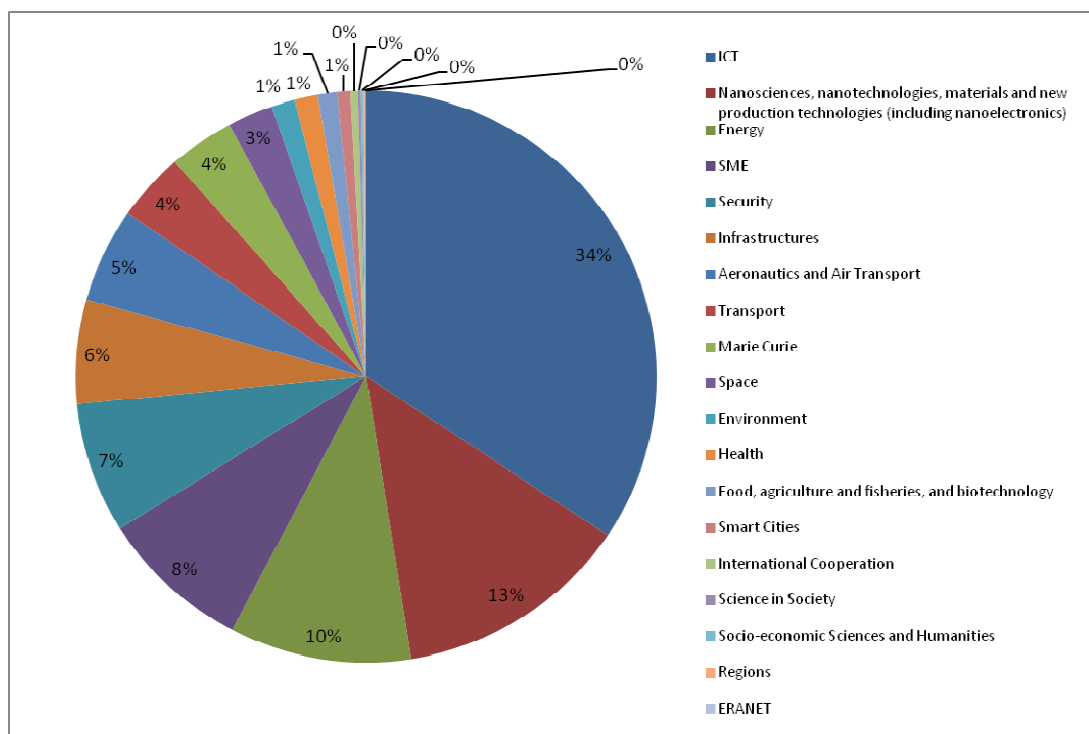

Πηγή: ΟΠΣ – ΓΓΕΤ Εξαγωγή 10/01/2014

Εκτός από τα προαναφερθέντα έργα, η Περιφέρεια Αττικής συμμετείχε ενεργά σε ευρωπαϊκά έργα υπό το 7ο Πρόγραμμα Πλαίσιο (ΠΠ), με την συνολική ευρωπαϊκή χρηματοδότηση των συμμετεχόντων οργανισμών με έδρα την Αττική να ανέρχεται σε **537,3 εκ. €**, ποσό το οποίο αντιπροσωπεύει το **68%** της συνολικής συμμετοχής της χώρας στο 7ο ΠΠ. Στα σχήματα που ακολουθούν παρουσιάζεται η ευρωπαϊκή χρηματοδότηση των οργανισμών ανά κατηγορία προγράμματος.

Το ύψος της συνολικής ευρωπαϊκής χρηματοδότησης των επιχειρήσεων της Περιφέρειας Αττικής για τα έργα του 7ου ΠΠ ανέρχεται σε 169,8 εκ. € (31,6%). Όπως φαίνεται στο Σχήμα 10, η μεγαλύτερη συμμετοχή παρουσιάζεται στις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), οι οποίες αντιπροσωπεύουν το 34% της συνολικής επιχορήγησης των επιχειρήσεων της Αττικής, ενώ ακολουθούν οι νανοεπιστήμες και οι νέες τεχνολογίες, τα υλικά και οι τεχνολογίες παραγωγής με 13% και τα έργα ενέργειας με 10%. Η χρηματοδότηση των επιχειρήσεων στον χώρο της υγείας αγγίζει μόλις το 6% παρουσιάζοντας ανάγλυφα την διαφορά δυναμικού ανάμεσα στον επιχειρηματικό κόσμο του κλάδου και τον επιστημονικό.

Σχήμα 10 - Ευρωπαϊκή χρηματοδότηση επιχειρήσεων Περιφέρειας Αττικής υπό το 7ο Πρόγραμμα Πλαίσιο

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή E-CORDA

Ανάλογη συμμετοχή συγκεντρώνει ο τομέας των ΤΠΕ και από τους ερευνητικούς και τους λοιπούς φορείς της Περιφέρειας Αττικής, όπως φαίνεται στο Σχήμα 10. Ωστόσο, η κατανομή των υπόλοιπων κατηγοριών παρουσιάζει διαφοροποιήσεις, καθώς τα έργα που εντάσσονται στο πρόγραμμα Marie Curie και αφορούν το ανθρώπινο δυναμικό και τα έργα που αφορούν την ερευνητική και τεχνολογική σύγκλιση και ανάπτυξη των ευρωπαϊκών περιφερειών φαίνεται να συγκεντρώνουν περισσότερες συμμετοχές ερευνητικών και λοιπών φορέων. Η συνολική ευρωπαϊκή χρηματοδότηση των φορέων αυτών ανέρχεται σε 367,4 εκ. € (68,4%).

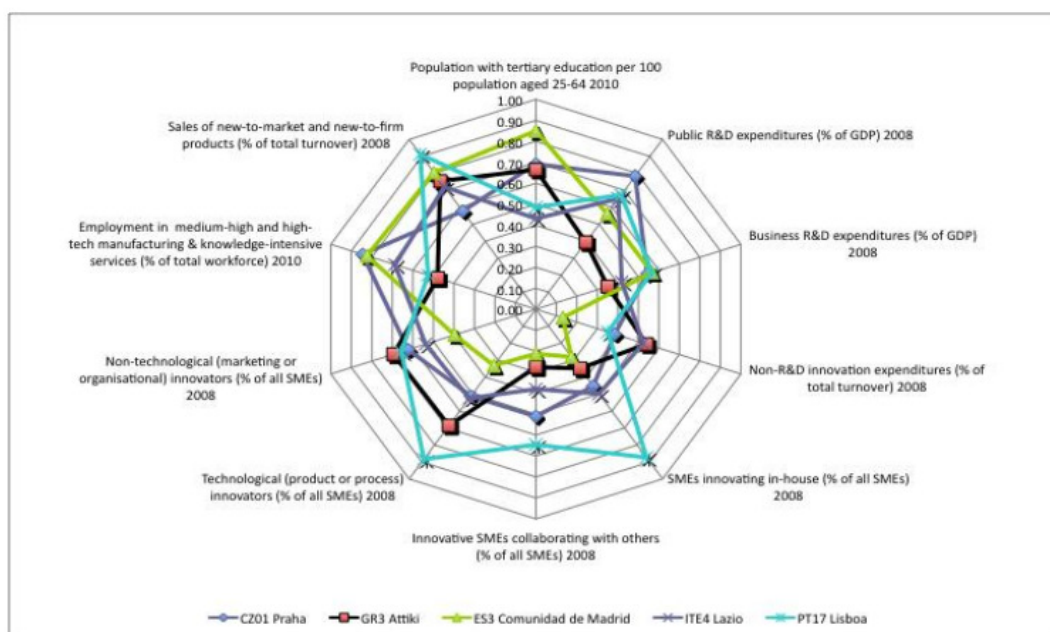
Όπως προκύπτει λοιπόν από την προαναφερθείσα ανάλυση της ερευνητικής δραστηριότητας των φορέων της Αττικής τόσο μέσω των εθνικών όσο και μέσω των κοινοτικών προγραμμάτων, ο τομέας των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών συγκεντρώνει την υψηλότερη συμμετοχή των φορέων της Περιφέρειας και συνεπώς και τα υψηλότερα ποσοστά χρηματοδότησης (26% και 31% αντίστοιχα). Παρόμοια εικόνα όσον αφορά τα ποσοστά χρηματοδότησης των φορέων μεταξύ εθνικών και κοινοτικών προγραμμάτων για έρευνα και ανάπτυξη παρουσιάζει και ο τομέας των νανοτεχνολογιών-νανοεπιστημών, υλικών και παραγωγής τεχνολογιών με ποσοστό 8% και στις δύο περιπτώσεις. Ο κλάδος της ενέργειας συγκεντρώνει επίσης το 6% της χρηματοδότησης των φορέων της Αττικής τόσο στα εθνικά όσο και στα ευρωπαϊκά προγράμματα. Σχετικά με τον τομέα της υγείας, αν και κατατάσσεται στις πρώτες επιλογές για E&A τόσο στα εθνικά όσο και στα κοινοτικά προγράμματα, στα μεν πρώτα απορροφά το 26% της χρηματοδότησης ενώ στα δεύτερα το 6%. Σχετικά με τον τομέα του περιβάλλοντος παρατηρείται σημαντική

Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Αττικής

συμμετοχή των φορέων της Περιφέρειας τόσο μέσω των κοινοτικών όσο και μέσω των εθνικών προγραμμάτων.

Σύγκριση με άλλες αντίστοιχες περιφέρειες

Στο παρακάτω γράφημα γίνεται σύγκριση της Περιφέρειας Αττικής με ανταγωνιστικές περιφέρειες της Ευρώπης σε διάφορους τομείς που αφορούν την καινοτομία, όπως αγορά σε νέα προϊόντα, εκπαίδευση, επενδύσεις σε Έρευνα και Ανάπτυξη, καινοτόμες τεχνολογίες κλπ., για το έτος 2011. Όπως δείχνει το γράφημα, η Περιφέρεια Αττικής έχει καλές επιδόσεις σε μη-τεχνολογικές καινοτομίες (non-technological innovations), αλλά υπολείπεται αρκετά σε προσωπικό για υπηρεσίες υψηλής τεχνολογίας σε κατασκευές και παραγωγή, όπως επίσης και σε επενδύσεις του δημοσίου σε Έρευνα και Ανάπτυξη.

πηγή: Regional Innovation Scoreboard 2011 database

4. ΤΠΕ και Ευρυζωνικά Δίκτυα

Κομβικό ρόλο για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων αποτελεί η ένταξη εργαλείων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) στο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον της Περιφέρειας. Η Περιφέρεια Αττικής έχει την δυναμική υποδομών και ανθρώπινων πόρων, ώστε να αποτελέσει πρότυπο λειτουργίας της Ψηφιακής Περιφέρειας και εμφανίζει αρκετά ικανοποιητικές επιδόσεις σε ΤΠΕ.

Σύμφωνα με την σχετική έρευνα του «Παρατηρητηρίου για την Ψηφιακή Ελλάδα», με τίτλο «Ταυτότητα Χρηστών Internet στην Ελλάδα» (Μάρτιος 2010), η Αττική βρίσκεται στην 1η θέση σχετικά με το ποσοστό (57,3%) χρήσης Η/Υ και στην 1η θέση σχετικά με το ποσοστό (57%) χρήσης του Διαδικτύου. Παρά τις σημαντικές επιδόσεις δικτύωσης στην Περιφέρεια Αττικής, όμως, **δεν έχει αξιοποιηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό η δυνατότητα χρήσης των ηλεκτρονικά διαθέσιμων δημόσιων υπηρεσιών.**

Πίνακας 3: Επιδόσεις σε ΤΠΕ ανά Περιφέρεια

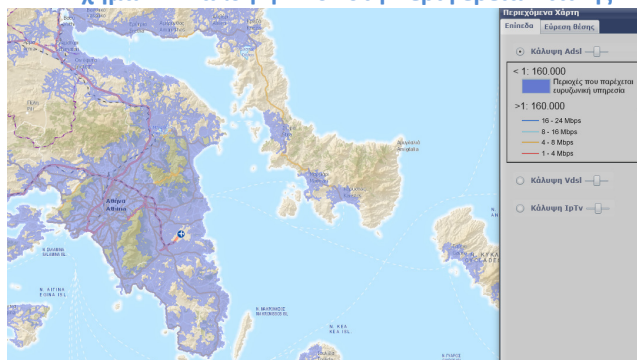
Δείκτης	ΑΝΑΤ. ΜΑΚΕΔ. ΘΡΑΚΗ	ΚΕΝΤ. ΜΑΚΕΔ.	ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔ.	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	ΗΠΕΙΡΟΣ	ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑ	ΣΤ.ΕΛΛΑΔΑ	ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	ΑΤΤΙΚΗ	ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	ΚΡΗΤΗ	Συγκριτική περίοδος αναφοράς/ Πρόσφατα στοιχεία
Χρήση Η/Υ (%)	39	42,4	31,3	29,6	31,4	41,6	39	36,2	33,6	57,3	41,7	45,4	44,6	2008
Χρήση διαδικτύου (%)	39,4	41,3	32,8	28,4	32,2	37	38,8	36,5	34,6	57	41,9	47,2	43,8	2008
Μεταβολή χρήσης του διαδικτύου (% 2005-2008)	108	84	25	49	64	66	154	128	198	79	238	129	137	2008
Νοικοκυριά με πρόσβαση στο διαδίκτυο (%)	29,7	36,8	21,3	25,3	26,2	35	30,7	32,1	30,3	56	38,9	44,1	37,5	2008
Χρήση Ηλεκτρονικά Διαθέσιμων Δημόσιων Υπηρεσιών (%)	43,5	32,4	31,5	33,3	17,6	52,4	7,1	61,7	29,7	34,9	61,3	19,5	37,7	2011

Πηγή: Παρατηρητήριο Ψηφιακής Ελλάδας

3.2.1 Κάλυψη σε Ευρυζωνικά Δίκτυα στην Περιφέρεια Αττικής

Σύμφωνα με την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων Ελλάδος (ΕΕΤΤ), η κάλυψη ADSL για την περιφέρεια Αττικής είναι σε πολύ ικανοποιητικό επίπεδο, όπως φαίνεται και με τον παρακάτω χάρτη:

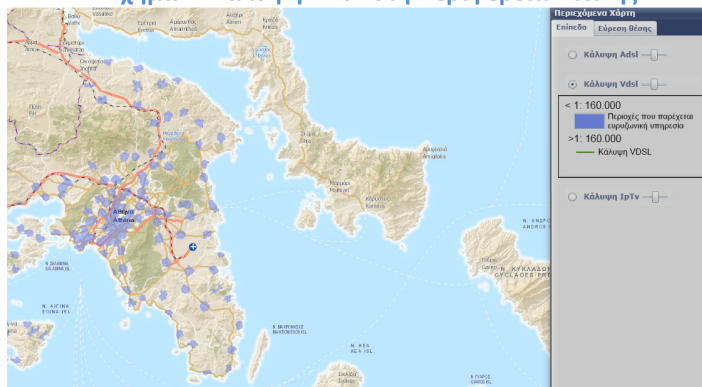
Σχήμα 11: Κάλυψη ADSL στη Περιφέρεια Αττικής

Πηγή: Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών & Ταχυδρομείων

Το ίδιο όμως δεν ισχύει και για την κάλυψη σε VDSL δίκτυο όπως δείχνει ο παρακάτω χάρτης, όπου φαίνεται ότι δεν υπάρχει σε ικανοποιητικό βαθμό κάλυψη στην περιφέρεια Αττικής.

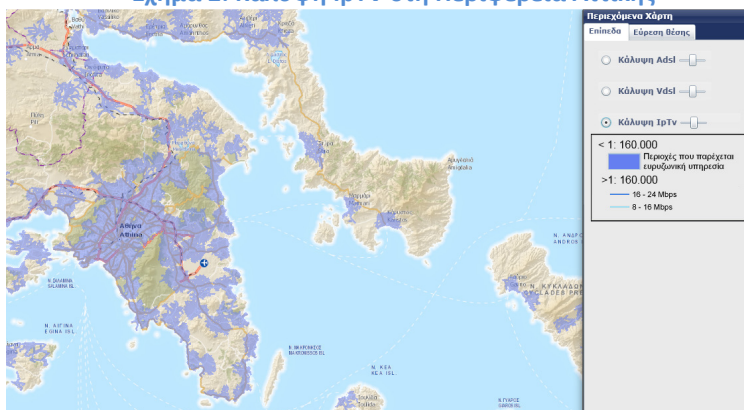
Σχήμα 1: Κάλυψη VDSL στη Περιφέρεια Αττικής

Πηγή: Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών & Ταχυδρομείων

Τέλος, κάλυψη τηλεοπτικού δικτύου με πρωτόκολλο internet, Internet Protocol TV (IPTV), υπάρχει σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό και φαίνεται στον παρακάτω χάρτη:

Σχήμα 2: Κάλυψη IPTV στη Περιφέρεια Αττικής

Πηγή: Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών & Ταχυδρομείων

3.2.2 SWOT Ανάλυση των ΤΠΕ

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ	ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ	ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας	<p>Ικανοποιητικός αριθμός Ερευνητικών Ιδρυμάτων, χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και δραστηριοτήτων Ε&Α</p> <p>Αρκετά υψηλό ποσοστό αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, μεγαλύτερο από το μέσο όρο της χώρας</p> <p>Υψηλή συγκέντρωση εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού</p>	<p>Υστέρηση στην αξιοποίηση των ΤΠΕ από τις επιχειρήσεις, αδυναμία των επιχειρήσεων να αξιοποιήσουν και να ενσωματώσουν την έρευνα και τεχνολογία στην παραγωγική διαδικασία</p> <p>Υστέρηση στους δείκτες καινοτομίας και ψηφιακής σύγκλισης σε σχέση με την Ε.Ε</p> <p>Ελλιπής αξιοποίηση των ΤΠΕ από τη δημόσια διοίκηση</p> <p>Ελλείψεις σχολικής στέγης και υποδομών – εξοπλισμού στην εκπαίδευση</p>	<p>Σημαντική αύξηση της χρηματοδότησης που διατίθεται για Τ.Π.Ε, Έρευνα, Τεχνολογία και Καινοτομία από την Ε.Ε.</p> <p>Ικανός αριθμός ερευνητικών κέντρων και ΑΕΙ με συμμετοχή στον ενιαίο Ευρωπαϊκό χώρο έρευνας.</p>	<p>Διεύρυνση του ψηφιακού χάσματος με χώρες που αναπτύσσονται ραγδαία στον τομέα.</p> <p>Αδυναμία προσέλκυσης επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας</p> <p>Γραφειοκρατική αντιμετώπιση της πρόσβασης σε χρηματοδοτήσεις Ε&Α</p>
Ενίσχυση της πρόσβασης, χρήσης και ποιότητας, των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών	<p>Σταθερά αυξανόμενη χρήση διαδικτύου</p> <p>Ανταγωνιστικές και συνεχώς βελτιωμένες τηλεπικοινωνιακές υποδομές και υπηρεσίες λόγω ανταγωνισμού</p> <p>Λειτουργία Πανεπιστημιακών σχολών/τμημάτων σε ζητήματα ΤΠΕ</p> <p>Εφαρμογή της στρατηγικής του ψηφιακού σχολείου για αύξηση της χρήσης των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση</p>	<p>Έλλειμμα αξιοποίησης των δυνατοτήτων από την παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών από τις ΜΜΕ</p> <p>Χαμηλή αξιοποίηση ΤΠΕ από τις Υπηρεσίες της Περιφέρειας και από τους Δήμους</p>	<p>Αξιοποίηση προτεραιοτήτων νέας κοινής ευρωπαϊκής αναπτυξιακής στρατηγικής για «έξυπνη ανάπτυξη»</p> <p>Αξιοποίηση ΤΠΕ για την αντιμετώπιση αρνητικών πτυχών της νησιωτικότητας</p> <p>Αξιοποίηση των ΤΠΕ για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την τόνωση της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ</p> <p>Αξιοποίηση Στρατηγικών Μεταρρυθμίσεων και Road Map</p>	<p>Η μη εμπέδωση & επέκταση των ΤΠΕ στο τοπικό οικονομικό-κοινωνικό σύστημα</p> <p>Χαμηλό επίπεδο επιχειρηματικού ενδιαφέροντος στις ΤΠΕ, λόγω της επιτεινόμενης οικονομικής κρίσης</p>

3.3 Clusters

Οι επιχειρηματικοί συνεργατικοί σχηματισμοί (Clusters) είναι γεωγραφικές συγκεντρώσεις διασυνδεδεμένων επιχειρήσεων, εξειδικευμένων προμηθευτών, παρόχων υπηρεσιών, επιχειρήσεων σε σχετικούς και σχετιζόμενους βιομηχανικούς κλάδους και διασυνδεδεμένων θεσμικών φορέων (για παράδειγμα, πανεπιστήμια, υπηρεσίες προτυποποίησης, και εμπορικές ενώσεις), σε ιδιαίτερους τομείς που ανταγωνίζονται αλλά και που συνεργάζονται και έχουν συνήθως, οριζόντια ή κάθετη διάσταση. Τα Clusters που δημιουργούνται στην πόλη στη σύγχρονη μεταβιομηχανική εποχή αφορούν δύο τύπους: α) clusters επιχειρήσεων παροχής οικονομικών υπηρεσιών υψηλής ποιότητας και εταιριών υψηλής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας και β) clusters δραστηριοτήτων πολιτισμού και χώρων κατανάλωσης.

Πίνακας 4 –Ωριμα και αναδυόμενα Clusters στην Αττική

Ωριμα Clusters	Αναδυόμενα Clusters
Cluster Συστημάτων Μικροηλεκτρονικής και Εφαρμογές (mi - Cluster) Cluster Τεχνολογιών Διαστήματος και Εφαρμογές (si - Cluster) Cluster Καινοτόμων Τεχνολογιών Gaming και δημιουργικού περιεχομένου (gi - Cluster) που συντονίζονται από το Corallia Clusters Initiative Cluster Επιστημών Ζωής (HBio) συντονίζεται από HELP-FORWARD/PRAXI Cluster Κινητών Εφαρμοφών (Hamac) Cluster Επίπλων (120), Προμηθευτικός Φαρμακευτικός Συνεταιρισμός Αττικής (Prosyfape)	Φαρμακευτικά προϊόντα (παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων, χημικών προϊόντων για ιατρικούς σκοπούς και βοτανικών προϊόντων) Ιατρικές συσκευές – Νοσοκομεία – υπηρεσίες υγείας Χρηματοοικονομικές Υπηρεσίες (ενδιάμεσοι νομισματικοί οργανισμοί) Μεταφορές & Logistics (θαλάσσιες και ακτοπλοϊκές μεταφορές , άλλες βοηθητικές δραστηριότητες μεταφοράς, ενοικίαση εξοπλισμού μεταφορών) Ψυχαγωγικές, Πολιτιστικές και Αθλητικές Δραστηριότητες (κινηματογραφικές δραστηριότητες βίντεο) Τουρισμός & Φιλοξενία (δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων και επιχειρήσεων, δραστηριότητες παροχής τουριστικής βοήθειας) Κοσμήματα και πολύτιμα μέταλλα (κατασκευή κοσμημάτων και σχετικών κομματιών) Κατασκευές (αρχιτεκτόνων και μηχανικών και συναφείς δραστηριότητες παροχής τεχνικών συμβουλών) Telecom (συντήρηση και επισκευή , λογιστικών μηχανών και εξοπλισμού πληροφορικής) Ενδυση , διανομή, υποδήματα, σχετικά με τη ναυτιλία/θάλασσα – υπηρεσίες, υλικά και παραγωγή προϊόντων συσχετιζόμενη με την γαλάζια οικονομία (γιώτ – κρουαζιέρα) Media & Publishing (εκτύπωση και συναφείς δραστηριότητες με την εκτύπωση, αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων) , Oil & Gas (παραγωγή προϊόντων διύλισης πετρελαίου) Χαρτί Εξειδικευμένα Αγροτικά Προϊόντα Χημικά Προϊόντα Εκπαίδευση & Δημιουργία Γνώσης (εκπαίδευση ενηλίκων και άλλες εκπαιδευτικές υπηρεσίες) Επίπλα Βιομηχανία μεταλλικών προϊόντων

Πηγή:Αναπροσαρμοσμένος πίνακας βασισμένος στο ‘Smart Specialization Strategies in Greece-expert team review for DG REGIO, Ris3 Regional Assessment: Attica’, A report to the European Commission, Directorate General for Regional Policy, Unit I3- Greece and Cyprus, Alasdair Reid, Nicos Komninos, Jorje –A. Sanchez-P, Panayiotis Tsanakas, December 2012

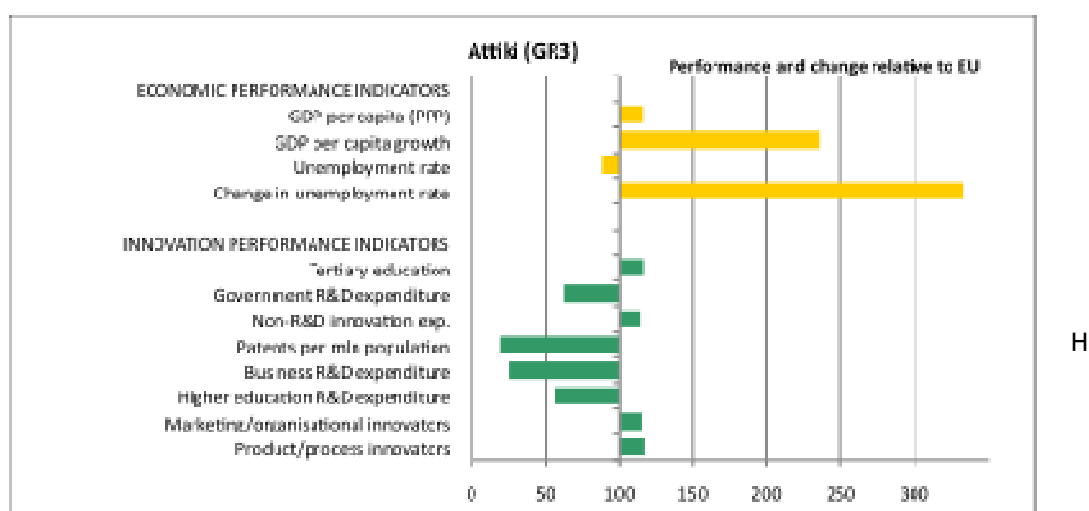
4 Ανάλυση SWOT της Περιφέρειας Αττικής

Στην Αττική κυριαρχεί το αναποτελεσματικό ελληνικό σύστημα καινοτομίας περισσότερο από οπουδήποτε αλλού στην Ελλάδα λόγω της υπερβολικά μεγάλης συγκέντρωσης ερευνητικών υποδομών και την ελάχιστη συσχέτισή τους με την παραγωγή και την εξωστρέφεια της. Οι δαπάνες επίσης για Ε&Α από τις επιχειρήσεις (ως ποσοστό του ΑΕΠ) παραμένουν πολύ κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ27. Η μη τεχνολογική καινοτομία όμως αποδεικνύεται αρκετά αποτελεσματική λόγω της εξάρτησης της περιφέρειας από τον τομέα των υπηρεσιών.

Παρόλα αυτά, η Αττική συμπυκνώνει το ασθενικό μοντέλο ανάπτυξης της Ελλάδας, σύμφωνα με το οποίο η ίδια εξαρτάται από την εγχώρια ζήτηση (κατανάλωση), την αναποτελεσματικότητα και υψηλό κόστος των δημοσίων υπηρεσιών και την ανεπάρκεια των επενδύσεων σε παραγωγικές επιχειρηματικές δραστηριότητες έντασης γνώσης.

Η Αττική ανήκει στις περιφέρειες που έχουν χαρακτηριστεί ως follower της καινοτομίας. Αν συγκριθεί με άλλες μητροπολιτικές περιοχές της Ευρώπης όπως το Λονδίνο, το Παρίσι, το Δουβλίνο, η Λισαβόνα ή η Πράγα τότε οι διαφορές είναι σημαντικές. Όμως οι επιδόσεις της στην καινοτομία είναι ανάλογες άλλων περιοχών/πόλεων όπως η Μαδρίτη και η Ρώμη.

Η περιφέρεια αποτελεί ένα κομβικό σημείο για τις υπηρεσίες και το εμπόριο και άλλους σημαντικούς τομείς όπως οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, οι μεταφορές και οι ΤΠΕ, η υγεία και οι κοινωνικές υπηρεσίες, η αναψυχή, η έρευνα και επιχειρηματικές υπηρεσίες. Ο μεταποιητικός τομέας κυριαρχείται από τομείς χαμηλής τεχνολογίας, όπως η βιομηχανία τροφίμων, τα μεταλλικά προϊόντα, τα χημικά προϊόντα, τα βασικά φαρμακευτικά προϊόντα, τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και τα ναυπηγεία. Η μεταποίηση όμως παρουσιάζει σημαντική πτώση κυρίως στον χώρο των κατασκευών και των τροφίμων με μεγάλες απώλειες εργατικού δυναμικού. Ταυτόχρονα, δυναμικοί και αναπτυσσόμενοι τομείς όπως η ΤΠΕ, οι εφαρμογές κινητής τηλεφωνίας και η μικροηλεκτρονική έχουν μόλις πρόσφατα ενταχθεί σε διεθνείς αλυσίδες αξίας.

συγκέντρωση της δημόσιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η δραστηριότητες Ε&Α στην Αττική είναι εντυπωσιακή τόσο όσον αφορά τους ανθρώπινους πόρους για την επιστήμη και την τεχνολογία όσο και τον αριθμό των αντίστοιχων φορέων. Στον ιδιωτικό τομέα όμως το εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό απασχολείται κατά κύριο λόγο στην ανοδικής τάσης μεταποιητική βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας και τις υπηρεσίες έντασης γνώσης. Επίσης ένας αριθμός πολυεθνικών εταιρειών έχουν αναπτύξει δραστηριότητες Ε & Α στην Αττική,

Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Αττικής

όπως Siemens Networks Nokia και η Microsoft , ενώ η πλειοψηφία των επιχειρήσεων στις τρεις κύριες ομάδες που υποστηρίζονται από το cluster Corallia βρίσκονται επίσης στην Αττική.

Όσον αφορά την επιστημονική εξειδίκευση, είναι δύσκολο να γίνει διάκριση ανάμεσα στην Αττική και το συνολικό προφίλ εξειδίκευσης στην Ελλάδα, δεδομένου του σημαντικού αριθμού των οργανισμών που υπάρχουν σε περιφερειακό επίπεδο και ανήκουν στο εθνικό σύστημα έρευνας (πάνω από 60%). Με βάση την διεθνή ανταγωνιστική τους θέση οι ιατρικές επιστήμες και επιστήμες υγείας, η γεωπονική, οι ΤΠΕ και η μικροηλεκτρονική, οι νανοτεχνολογίες και οι περιβαλλοντικές τεχνολογίες καθώς η μηχανική, οι φυσικές επιστήμες και οι κοινωνικές επιστήμες αποτελούν τις αιχμές του δόρατος της Ε&Α στην περιφέρεια.

Η Αττική παρουσιάζει μία άνω του μέσου όρου ικανότητα καινοτομίας, σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες της χώρας. Ωστόσο, οι περισσότερες από τις δραστηριότητες Ε & Α, δεν έχουν απαραίτητα μια περιφερειακή αποστολή, αλλά μάλλον μια εθνική. Ως εκ τούτου, ενώ η περιφέρεια φιλοξενεί μια σειρά από οργανισμούς που προσφέρουν σημαντικές δυνατότητες ΕΤΑΚ, δεν υποστηρίζουν ουσιαστικά περιφερειακές προτεραιότητες για έρευνα και καινοτομία αλλά ούτε και συμβάλλουν ουσιαστικά ώστε να αναδειχθούν. Το ίδιο ισχύει και για τις προσπάθειες να δημιουργηθούν μια σειρά από οργανισμοί όπως το ΒΙC Αττικής και των εταιρειών τεχνολογικής ανάπτυξης ώστε να ενεργούν ως μεσάζοντες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης που μάλλον ήταν μάλλον ανεπιτυχείς .

Πίνακας 5 –Συνάφεια των ΒΤΓΕ με την εξειδίκευση της Περιφέρειας

ΒΤΓΕ	Ιατρικός τουρισμός – σχετική φαρμακολογία – υποδομές υγείας	Εναλλακτικός τουρισμός και γαλάζια οικονομία	Έξυπνες μεταφορές, διακίνηση, εμπόριο, logistics	Δημιουργική οικονομία, τουρισμός και πολιτισμός	Εξειδικευμένα τρόφιμα και χαρακτηριστικά προϊόντα της Αττικής	Μικροηλεκτρονική, πληροφορική και εφαρμογές κινητής	Περιβαλλοντικές (καθαρές) τεχνολογίες
ΤΠΕ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Μικρο-νασηλεκτρονική	✓					✓	✓
Φωτονική							
Νανοτεχνολογία						✓	
Βιομηχανική βιοτεχνολογία					✓		✓
Προηγμένα υλικά			✓		✓	✓	✓
Προηγμένες τεχνολογίες κατασκευής			✓		✓		✓

Δυνάμεις

- Στρατηγική γεωγραφική θέση
- Μητροπολιτικός χαρακτήρας (35,4% του συνολικού πληθυσμού)
- Η πλουσιότερη περιφέρεια στην Ελλάδα
- Υψηλό μερίδιο οικονομικά ενεργού πληθυσμού στον πληθυσμό της Περιφέρειας
- Υψηλή συγκέντρωση (κεντρικών γραφείων) επιχειρήσεων (35%)
- Εγγύτητα στην κεντρική κυβέρνηση και τα κέντρα λήψης αποφάσεων
- Εξειδίκευση σε: υγεία-φάρμακα-ιατρικό τουρισμό, μπλε οικονομία-εναλλακτικό τουρισμό, μεταφορές-logistics, νέα προϊόντα-δημιουργική οικονομία, τρόφιμα-αγροτικές τομέας, μικροηλεκτρονική-mobile applications
- Σημαντικό πολιτιστικό απόθεμα
- Ύπαρξη σημαντικού αριθμού ερευνητικών και εκπαιδευτικών υποδομών
- Υψηλές (σε σχέση με την χώρα) δαπάνες για E&A
- Σημαντικό μερίδιο απασχολούμενων με σχετικά υψηλή εκπαίδευση
- Υψηλό ποσοστό αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ηλικίας 30-34 ετών και χαμηλό ποσοστό νέων που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση
- Σημαντική συμμετοχή σε προγράμματα δια βίου μάθησης
- Υψηλό ποσοστό ανθρώπινων πόρων για την Επιστήμη και Τεχνολογία και σημαντικός αριθμός ερευνητών και απασχολούμενων σε τομείς έρευνας και καινοτομίας
- Υψηλά ποσοστά χρήσης Η/Υ και Διαδικτύου
- Ύπαρξη σημαντικών υποδομών για αστικές μεταφορές
- Ισχυρή ερευνητική δραστηριότητα στους τομείς των ΤΠΕ, των νανοτεχνολογιών-νανοεπιστημών, υλικών και παραγωγής τεχνολογιών, υγείας, ενέργειας και περιβάλλοντος

Αδυναμίες

- Ελλιπής ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο συνεδριακός τουρισμός κ.α. λόγω έλλειψης αντίστοιχων ειδικών υποδομών
- Μικρός προσανατολισμός προς την Θαλάσσια Οικονομία
- Υστέρηση στην αξιοποίηση των ΤΠΕ από τις επιχειρήσεις και τη δημόσια διοίκηση
- Ελλείψεις στον τομέα της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και στον τομέα της πρόνοιας
- Ενδοαστικές ανισότητες
- Υψηλή εισροή μεταναστών που δημιουργεί πρόσθετες ανάγκες σε υποδομές, υγεία κ.α.
- Μικρή πρόοδος στην αξιοποίηση των ΑΠΕ
- Ανεπάρκεια πολιτιστικών υποδομών σε σύγκριση με το διαθέσιμο πολιτιστικό απόθεμα
- Αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο, παρά τον όγκο και την αξία των εξαγωγών
- Μικρή συμμετοχή των επιχειρήσεων σε δραστηριότητες E&A.
- Χαμηλή συνεργασία ανάμεσα στις επιχειρήσεις
- Μικρός αριθμός οργανωμένων clusters
- Χαμηλή χρήση του διαδικτύου
- Μικρή διεπιφάνεια ανάμεσα στην ερευνητική κοινότητα και τον ιδιωτικό τομέα με εξαίρεση τις ΤΠΕ
- Χαλαρό έως ανύπαρκτο σύστημα διακυβέρνησης και σχεδιασμού των θεμάτων E&A και καινοτομίας στην περιφέρεια.

Ο

Ευκαιρίες

- Διαφοροποίηση τουριστικού προϊόντος και ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- Γαλάζια οικονομία
- Εξειδικευμένος ιατρικός τουρισμός – Αντίστοιχα φάρμακα, μηχανήματα και υποστήριξη
- Καθαρές τεχνολογίες και εξοικονόμηση ενέργειας
- Αυξανόμενη επιχειρηματική δραστηριότητα
- Ενίσχυση της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στην έρευνα
- Αύξηση της χρηματοδότησης που διατίθεται για ΤΠΕ, Έρευνα και Καινοτομία από την Ε.Ε.
- Ανάπτυξη δυνατότητας χρήσης ηλεκτρονικά διαθέσιμων δημόσιων υπηρεσιών
- Αξιοποίηση και ενσωμάτωση μη Ελλήνων εργαζομένων στον παραγωγικό ιστό
- Επεκτάσεις έργων στον τομέα μεταφορών
- Έξυπνες εφαρμογές στις πόλεις
- Ανάπτυξη εφαρμογών και υπηρεσιών πληροφορικής ιδιαίτερα για τους κλάδους εξειδίκευσης, όπως ο τουρισμός

Τ

Απειλές

- Δυσμενές οικονομικό περιβάλλον εξαιτίας της κρίσης
- Υψηλό και αυξανόμενο ποσοστό ανεργίας
- Συρρίκνωση του κλάδου της μεταποίησης και κυρίως της βιομηχανίας τροφίμων
- Ισχυρός ανταγωνισμός από γειτονικές χώρες που προσφέρουν χαμηλό κόστος εργασίας
- Δυναμική είσοδος νέων ανταγωνιστικών χωρών στον τομέα του τουρισμού αλλά και στον χώρο της Υγείας
- Επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης στον αστικό χώρο

5. Το όραμα της περιφέρειας και οι περιοχές εξειδίκευσης

Τα δεδομένα δείχνουν ότι η περιοχή της Αττικής έχει ιδιαίτερες δυνατότητες για την αύξηση της έντασης της καινοτομίας με την υποστήριξη της περιφερειακής επιχειρηματικότητας μέσω της μετάθεσης των αλυσίδων αξίας προς πιο τεχνολογικά προϊόντα υψηλής έντασης και την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών σε πιά παραδοσιακούς κλάδους όπως ο τουρισμός, η θαλάσσια οικονομία και η δημιουργική βιομηχανία.

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του συστήματος καινοτομίας της χώρας άρα και της Αττικής είναι η αποτελεσματικότητά του. Δηλαδή η ικανότητα να διασυνδέσει τις δομές με τις ανάγκες παρουσιάζοντας προστιθέμενη αξία μέσα από τη σχέση αυτή. Οι προκλήσεις για την περιφερειακή πολιτική καινοτομίας που διαφαίνονται είναι οι ακόλουθες:

- 1) Η διασύνδεση των υποδομών με την παραγωγική βάση.
- 2) Η ενίσχυση των υπηρεσιών εντάσεως γνώσης και τη σύνδεσή τους με άλλους δυναμικούς τομείς
- 3) Η επέκταση των πολιτικών cluster για την κάλυψη νέων δυναμικών τομέων (π.χ. δημιουργική βιομηχανία) και τεχνολογιών (με βάση το επιτυχημένο μοντέλο Corallia)
- 4) Την εύρεση των διεπιφανειών ανάμεσα σε τεχνολογίες και κλάδους με σκοπό την υποβοήθηση της επιχειρηματικής ανακάλυψης με πρίσμα την εξωστρέφεια.
- 5) Την ενίσχυση του γνωστικού επιπέδου του ανθρώπινου δυναμικού

Η περιφερειακή στρατηγική RIS3 θα πρέπει να οικοδομηθεί γύρω από ορισμένους βασικούς τομείς που διαδραματίζουν ενοποιητικούς ρόλους για την περιφερειακή οικονομία όπως τα συστήματα μεταφορών (θαλάσσιων και αστικών), της βιομηχανίας της εμπειρίας, των εταιρειών έντασης γνώσης, τις επιχειρηματικές υπηρεσίες, την εφαρμογή και διάχυση των ΤΠΕ ως πηγή επιχειρηματικότητας αλλά και ως βασική τεχνολογία που επιτρέπει βελτιώσεις της ενεργειακής απόδοσης στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα και εφαρμογές έξυπνων πόλεων η πιά ολοκληρωμένη ανάπτυξη και προώθηση της δημιουργικής βιομηχανίας.

Υπάρχει ανάγκη για μεγαλύτερη έμφαση στο πώς η «οικολογική καινοτομία» θα μπορούσε να συμβάλει στην τόνωση τόσο του επιχειρηματικού δυναμικού και το «πρασίνισμα» του αστικού περιβάλλοντος μέσα από αναδυόμενους τομείς με μεγάλο δυναμικό όπως η διαχείριση των αποβλήτων και η ανακύκλωση.

Επίσης, η περιφέρεια της Αττικής έχει πολλές εμπορικές και βιομηχανικές ζώνες, καθώς και εκκολαπτήρια, επιταχυντές, κέντρα καινοτομίας και διαθέσιμους κτηριακούς χώρους. Η περαιτέρω ανάπτυξή τους προσφέροντας υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας για τους ενοικιαστές και παροχή κινήτρων για τη δημιουργία θεματικών εκκολαπτηρίων σε συνδυασμό με άλλες πολιτικές όπως των clusters είναι ζωτικής σημασίας.

Κύριες θεματικές περιοχές επέμβασης

Με βάση την προαναφερθείσα ανάλυση και τα δεδομένα των έργων έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας της Περιφέρειας Αττικής προκύπτουν επτά βασικοί τομείς - κλάδοι, οι οποίοι είτε παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά εστίασης και εξειδίκευσης είτε αποτελούν δυναμικά ανερχόμενους κλάδους που δύνανται να συνδράμουν στην ανάπτυξη της οικονομίας και την εδραίωση και εξέλιξη του καινοτομικού συστήματος της Περιφέρειας, ενισχύοντας ακολούθως την θέση της Περιφέρειας τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο.

Οι τομείς αυτοί είναι:

- ο Ιατρικός τουρισμός - σχετική φαρμακολογία – υποδομές υγείας (cluster)
- ο Θαλάσσιος τουρισμός και γαλάζια οικονομία (cluster)
- ο Έξυπνες μεταφορές, διακίνηση εμπορίου, logistics
- ο Βιομηχανία της Εμπειρίας (τουρισμός/πολιτισμός), Δημιουργική βιομηχανία και Χειροτεχνία (cluster)
- ο Εξειδικευμένα τρόφιμα και χαρακτηριστικά προϊόντα της Αττικής
- ο Μικροηλεκτρονική, πληροφορική και εφαρμογές κινητής τηλεφωνίας (cluster)
- ο Περιβαλλοντικές (καθαρές) τεχνολογίες

Ιατρικός τουρισμός - σχετική φαρμακολογία – υποδομές υγείας (cluster)

Ένας από τους υπο-κλάδους του τομέα της υγείας και των φαρμάκων, είναι αυτός της παραγωγής βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων, ο οποίος σύμφωνα με την κλαδική ανάλυση που προηγήθηκε απασχολεί 6.577 άτομα της Περιφέρειας Αττικής, συγκεντρώνοντας το 0,36% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Αττικής, ποσοστό ωστόσο υψηλότερο του αντίστοιχου εθνικού και κοινοτικού μέσου όρου. Παρά το σχετικά μικρό μέγεθος του, ο κλάδος παρουσιάζει σημαντική εξειδίκευση της τάξης του 1,49, γεγονός που φανερώνει την ισχυρή δυναμική του σε εθνικό αλλά και κοινοτικό επίπεδο.

Όσον αφορά της παροχής υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής μέριμνας εν γένει, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, παρά τη μείωση που υπέστη τα τελευταία χρόνια ως προς την απασχόληση σε απόλυτες τιμές, η αναλογία των απασχολούμενων του κλάδου (σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους της Περιφέρειας) αυξήθηκε από 6,2% που ήταν το 2009 σε 7,1% το 2012, καταδεικνύοντας την ισχυρή παρουσία του κλάδου στην Αττική.

Μια ιδιαίτερα δυναμική και αναπτυσσόμενη προέκταση του κλάδου της υγείας είναι ο ιατρικός τουρισμός. Σύμφωνα μάλιστα με σχετική μελέτη της McKinsey η Ελλάδα, και κυρίως η Αττική καθώς συγκεντρώνει την πλειοψηφία των δημόσιων και ιδιωτικών νοσοκομειακών μονάδων της χώρας, έχει σημαντικές δυνατότητες να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο ταχέως αναπτυσσόμενο τμήμα της «μεσαίας αγοράς» του ιατρικού τουρισμού. Επιπλέον, η κατοχή συγκριτικών πλεονεκτημάτων σε πόρους, τεχνογνωσία και τιμές (πχ στο τομέα της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής) αποτελεί ένα επιπλέον στοιχεία της δυναμικής του τομέα.

Η ανάπτυξη όμως του ιατρικού τουρισμού προϋποθέτει την ύπαρξη οργανωμένων μονάδων με συγκεκριμένες υπηρεσίες που προσφέρονται με βάση διεθνείς προδιαγραφές. Επίσης, η πιστοποίηση των νοσοκομειακών και ιατρικών εγκαταστάσεων μέσω διεθνών οργανισμών, η λειτουργία των μονάδων στο λεκανοπέδιο ως cluster με συντεταγμένες κινήσεις όσον αφορά την προώθηση και το marketing, η ανάπτυξη συγκεκριμένων ερευνητικών προγραμμάτων και πλατφορμών συνεργασίας ανάμεσα στα αντίστοιχα ερευνητικά ινστιτούτα και τον ιδιωτικό τομέα, καθώς και η ανάπτυξη εξειδικευμένων φαρμάκων που υποστηρίζουν τον ιατρικό τουρισμό και τις αντίστοιχες υπηρεσίες του είναι κομμάτια του ίδιου αναπτυξιακού παζλ στον τομέα αυτόν.

Θαλάσσιος τουρισμός και γαλάζια οικονομία (cluster)

Ο τομέας της γαλάζιας οικονομίας και του αντίστοιχου τουρισμού συνδέεται στενά με τον κλάδο των πλωτών μεταφορών της Περιφέρειας Αττικής καθώς και με την παροχή υπηρεσιών κρουαζιέρας και τις δραστηριότητες ιστιοπλοΐας. Σημαντική στον τομέα αυτό είναι η ύπαρξη εντός των ορίων της Περιφέρειας, του Πειραιά, του σημαντικότερου λιμένα

της χώρας καθώς και πληθώρας άλλων λιμανιών και μαρίνων, γεγονός που συνεπάγεται και την λειτουργία μεγάλου αριθμού εταιριών που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό.

Όπως είδαμε από την ανάλυση που προηγήθηκε, οι πλωτές μεταφορές αποτελούν τον κλάδο με την **μεγαλύτερη εξειδίκευση** στην Περιφέρεια της Αττικής ενώ ταυτόχρονα απασχολούν 10.009 άτομα, ήτοι το 0,54% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Περιφέρειας. Το ποσοστό αυτό είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό του κλάδου στην χώρα (0,52%), και σημαντικά υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό του κλάδου σε κοινοτικό επίπεδο (0,10%). Το γεγονός αυτό, καταδεικνύει την σημασία του κλάδου για την οικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη της Περιφέρειας, ενώ η κατοχή σημαντικής εμπειρίας και τεχνογνωσίας στον κλάδο σε συνδυασμό με την υψηλή εξειδίκευση φανερώνουν τις δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης.

Οι πλωτές μεταφορές βέβαια υποβοηθούν σημαντικά την ανάπτυξη μορφών της γαλάζιας οικονομίας εκτός του οικονομικού ρόλου που παίζουν και οι ίδιες. Έτσι η διακίνηση επισκεπτών μέσα στον αργοσαρωνικό και τις κυκλάδες αποτελούν μία βάση εκκίνησης για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που μπορούν να αποδώσουν περισσότερη προστιθέμενη αξία στους προορισμούς όπως καταδυτικά πάρκα, ψάρεμα, ναυάγια, υποθαλάσσιοι αρχαιολογικοί χώροι, θαλάσσια χλωρίδα και πανίδα, θεματικά πάρκα, ιστορικές αναβιώσεις κτλ.

Η μεγάλη διαφαινόμενη ανάπτυξη της ιστιοπλοίας δημιουργεί την ανάγκη ενό reengineering του συγκεκριμένου υποκλάδου. Έτσι, ο ιστιοπλοϊκός τουρισμός είναι αναγκασμένος να δράσει με βάση πιά οργανωμένα πρότυπα, με δημιουργία αλυσίδων μαρίνων για τουριστικές οι εξειδικευμένες διαδρομές, αλλά και με την ανάπτυξη μίας βιομηχανίας υποστήριξης των δραστηριοτήτων αυτών. Είναι γεγονός ότι σχεδόν το 100% των αναλωσίμων προμηθειών του ιστιοπλοϊκού τουρισμού είναι εισαγόμενα προϊόντα. Είναι λοιπόν ουσιαστικό να 'ελληνοποιήσουμε' ένα ποσοστό αυτών αναπτύσσοντας και υποβοηθώντας την σχετική βιοτεχνία.

Έξυπνες χερσαίες μεταφορές, διακίνηση εμπορίου, logistics

Ο τομέας των μεταφορών αποτελείται από αρκετούς υπο-κλάδους, αρκετοί από τους οποίους, όπως φάνηκε από την προηγηθείσα ανάλυση παρουσιάζουν σημαντική εστίαση και εξειδίκευση. Πιο αναλυτικά, ο κλάδος των χερσαίων μεταφορών και των μεταφορών μέσω αγωγών παρουσιάζει αρκετά υψηλή εστίαση, καθώς συγκεντρώνει το 3,10% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Περιφέρειας. Ταυτόχρονα, παρουσιάζει εξειδίκευση, η οποία ανέρχεται στο 1,24. Ένας ακόμη κλάδος που εντάσσεται στον ευρύτερο τομέα των μεταφορών, είναι αυτός της αποθήκευσης και των υποστηρικτικών προς την μεταφορά δραστηριοτήτων, ο οποίος συγκεντρώνει το 1,36% των απασχολούμενων της Περιφέρειας ενώ παράλληλα παρουσιάζει εξειδίκευση της τάξης του 1,27. Τέλος, ο κλάδος της κατασκευής λοιπού εξοπλισμού μεταφορών παρουσιάζει εστίαση 0,33% και εξειδίκευση 1,00. Αξίζει να αναφέρουμε ότι, παρά την μείωση που υπέστη ο κλάδος ως προς την απασχόληση σε απόλυτες τιμές, λόγω της κρίσης των τελευταίων ετών, η αναλογία των απασχολούμενων του κλάδου (σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους της Περιφέρειας) κατάφερε να παραμείνει σταθερή στο διάστημα 2009-2013.

Η περιφέρεια της Αττικής παρουσιάζει την σημαντικότερη διακίνηση εξαγωγικών προϊόντων στην χώρα. Κύριος λόγος το λιμάνι του Πειραιά που τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει τόσο ανάπτυξη στην διακίνηση προϊόντων όσο και επιβατών. Οι επιβάτες όσοι απο αυτούς είναι τουρίστες θα πρέπει να διακινηθούν για μερικές ώρες, σπανιότερα μέρες, σε επιλεγμένους προορισμούς. Αυτό θα πρέπει να γίνει μέσα από έξυπνες

μεταφορές και χρήση έξυπνων τρόπων πληροφόρησης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στον τομέα αυτό παρουσιάζει η σύνδεση τους με smart mobile applications και η πληθώρα των δυνατοτήτων και των ευκαιριών που μπορούν να προκύψουν.

Είναι δε ακόμη περισσότερο ενδιαφέρουσα η προσέγγιση αυτή όταν μέσα από τα διαρθρωτικά ταμεία, θα πρέπει να σχεδιασθούν μέτρα και δράσεις που να τονίζουν την βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων ως επιχειρηματικά και καινοτόμα οικοσυστήματα. Τέτοιες δράσεις μπορούν να ενταχθούν σε εστιασμένες αστικές χωρικές επεμβάσεις με αναπτυξιακό προσανατολισμό.

Βιομηχανία της Εμπειρίας (τουρισμός-πολιτισμός), Δημιουργική Βιομηχανία και Χειροτεχνία (cluster)

Η τομεακή και κλαδική ανάλυση που προηγήθηκε κατέδειξε την σημασία και την ισχυρή θέση του κλάδου «Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση» στην Περιφέρεια, τόσο σε όρους εστίασης όσο και σε όρους εξειδίκευσης, καθώς ο κλάδος κατατάσσεται 7^{ος} και 2^{ος} αντίστοιχα, με το ποσοστό εστίασης να είναι σημαντικά υψηλότερο του εθνικού και κοινοτικού μέσου όρου.

Η ισχυρή παρουσία του κλάδου στην Περιφέρεια της Αττικής επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι, παρά την αυξανόμενη ανεργία που μαστιάζει την Περιφέρεια τα τελευταία έτη, η απώλεια θέσεων εργασίας στον κλάδο σε απόλυτες τιμές ανήλθε για την περίοδο 2010-2012 σε μόλις 124. Μάλιστα, η αναλογία των απασχολούμενων του κλάδου (σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους της Περιφέρειας) αυξήθηκε από 1,2% το 2009 σε 1,5% το 2013. Είτε πρόκειται για αρχιτεκτονική, ντιζάιν, μουσική, χειροτεχνία, ζωγραφική, θέατρο ή διαφήμιση – αν δεν υπάρχει ως βάση ένα ανθρώπινο δυναμικό αποτελούμενο από εμπνευσμένους δημιουργούς, δεν νοείται οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας.

Αυτός ο πολυσύνθετος κλάδος περιλαμβάνει τόσο αυτοαπασχολούμενους καλλιτέχνες και δημιουργούς γενικά, όσο και ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων. Όλοι αυτοί καταγίνονται με τη δημιουργία, παραγωγή και διανομή (συμπεριλαμβανομένης και της μιντιακής διάδοσης) προϊόντων και υπηρεσιών που εγγράφονται στον τομέα της δημιουργίας υπό ευρεία έννοια. Η δουλειά τους συνιστά πρότυπο για την καινοτόμο κοινωνία της γνώσης στο μέλλον. Επιπλέον, η οικονομία δημιουργίας περιεχομένου χαρακτηρίζεται από μια πολλά υποσχόμενη οικονομική δυναμική.

Τα δύο κύρια χαρακτηριστικά των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών⁶ είναι ότι τα αγαθά και οι υπηρεσίες που παράγουν αποτελούν (α) σύμβολα που (β) προστατεύονται από νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Τέτοια αγαθά μπορεί να είναι ένας πίνακας ζωγραφικής, ένα διαφημιστικό μήνυμα, ένα βιβλίο, μια κινηματογραφική ταινία, μια υπηρεσία εσωτερικής διακόσμησης, ένα μουσείο κ.ά. Για παράδειγμα, το μουσείο της Ακρόπολης, πέρα από την μεγάλη μουσειακή του αξία, αποτελεί ένα αρχιτεκτονικό έργο-ναυαρχίδα για την πόλη της Αθήνας, το οποίο επαναπροσδιόρισε τη θέση της στον διεθνή τουριστικό χάρτη, προσθέτοντας μεγαλύτερη αξία στο τουριστικό προϊόν της πόλης.

Με τα παραπάνω θα πρέπει να διεσυνδεθούν οι βιοτεχνία της χειροτεχνίας, ιδίως μέσα από την χρήση παραδοσιακών πολιτισμικών στοιχείων και την αναβίωσή τους, όπως επίσης και η αναβίωση γεγονότων μέσα από θεματικά πάρκα και αντίστοιχες κατασκευές (π.χ. ναυπηγική παλαιών πλοίων, τριήρεις, ναυμαχίες)

⁶ Βασίλης Αυδίκος, 'Οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες στην Ελλάδα' 2013

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι δημιουργικές βιομηχανίες παίζουν ολοένα και μεγαλύτερο ρόλο στις διαδικασίες οικονομικής μεγέθυνσης των εθνικών και περιφερειακών οικονομιών, αφού αναπτύσσονται με γοργούς ρυθμούς τα τελευταία δέκα χρόνια, απασχολούν πάνω από 8 εκ. εργαζομένους και οι περίπου 1,5 εκ. πολιτιστικές και δημιουργικές επιχειρήσεις έχουν κύκλο εργασιών περίπου 650 δις. ευρώ. Οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες στην Ελλάδα συνεισφέρουν περίπου 3% στο ΑΕΠ, έχοντας κύκλο εργασιών 11,7 δις. ευρώ (2006), ενώ απασχολούν 110.000 εργαζομένους (α' τρίμηνο 2013), που αντιστοιχούν στο 3% των εργαζομένων στην Ελλάδα. Ειδικά, η περιφέρεια της Αττικής συνεισφέρει το 85% της συνολικής παραγωγής της δημιουργικής βιομηχανίας στην Ελλάδα. Η βιομηχανίες αυτές μπορούν να υποβοηθήσουν σημαντικά την Αθήνα ως προορισμό city break.

Μικροηλεκτρονική, πληροφορική και εφαρμογές κινητής τηλεφωνίας (cluster)

Ένας δυναμικά ανερχόμενος κλάδος, με πληθώρα εφαρμογών και δυνατοτήτων που μπορούν να συνδράμουν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Περιφέρειας της Αττικής είναι αυτός της μικροηλεκτρονικής και των mobile applications.

Η ανάλυση της τομεακής και κλαδικής εξειδίκευσης έδειξε ότι ο κλάδος της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών παρουσιάζει αρκετά σημαντική εστίαση, καθώς συγκεντρώνει το 2,06% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Περιφέρειας, (υψηλότερη αυτής του εθνικού αλλά και του ευρωπαϊκού μέσου όρου) ενώ ταυτόχρονα η εξειδίκευση του ανέρχεται σε 1,03. Εάν συνυπολογίσουμε μάλιστα και το μερίδιο του κλάδου της κατασκευής ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων, η συνολική απασχόληση ανέρχεται 2,20%.

Οι εφαρμογές και η επικοινωνία μέσω κινητών συσκευών, το mobile internet, όπως συνηθίζεται να λέγεται πλέον, είναι η νέα επανάσταση στην ψηφιακή τεχνολογία και επικοινωνία. Η συνολική αξία που θα δημιουργείται λόγω του Mobile Internet εκτιμάται ότι μπορεί να προσεγγίσει τα 10 τρισεκατομμύρια δολάρια ετησίως το 2025, και θα επηρεάσει δραματικά και άλλους τομείς όπως οι μεταφορές, η υγεία, η ενημέρωση, η ενέργεια. Δεύτερος τομέας με καταλυτική επίδραση θα είναι η αυτοματοποίηση της γνώσης, ένα πεδίο όπου οι αλγόριθμοι επεξεργασίας των πληροφοριών και η τεχνητή νοημοσύνη υπόσχονται να ξεπεράσουν τα πιο τολμηρά μυθιστορήματα της επιστημονικής φαντασίας.

Η Αττική παρουσιάζει μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης σε συγκεκριμένους τομείς, με επιχειρήσεις που ήδη διακρίνονται παγκοσμίως στους κλάδους εφαρμογών και υπηρεσιών διαδικτύου και κινητής τηλεφωνίας, βιοιατρικής τεχνολογίας, μικρο-ηλεκτρονικής, αλλά και σε τομείς όπου η Ελλάδα διακρίνεται για ιστορικούς και γεωμορφολογικούς λόγους, όπως: ειδικών μορφών τουρισμού, αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, μεσογειακής διατροφής κ.α. Κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των κλάδων είναι η ανάγκη για επενδύσεις σε τεχνογνωσία, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνουν οι μελέτες διεθνών οργανισμών, οι επιδόσεις των ιδιαίτερα ανταγωνιστικών εξαγωγικών χωρών, καθώς και η διεθνώς παρατηρούμενη στροφή τόσο νέων όσο και παραδοσιακών κλάδων της οικονομίας προηγμένων βιομηχανικών χωρών σε τομείς υπηρεσιών ή προϊόντων ή δραστηριοτήτων έντασης γνώσης.

Εξειδικευμένα τρόφιμα και χαρακτηριστικά προϊόντα της Αττικής

Ο κλάδος της βιομηχανίας τροφίμων αν και δεν παρουσιάζει εξειδίκευση (0,81), έρχεται 9^{ος} σε όρους απασχόλησης, καθώς συγκεντρώνει το 1,52% των απασχολούμενων της Περιφέρειας Αττικής. Αν συνυπολογίσουμε μάλιστα τους απασχολούμενους σε συναφείς

κλάδους (Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες, Ποτοποιία) η συνολική απασχόληση ανέρχεται σε 2,46%, καταδεικνύοντας την σημασία του τομέα αυτού.

Ιδιαίτερα σημαντική για τον κλάδο στην Περιφέρεια είναι η ισχυρή παρουσία μεγάλων εταιριών παραγωγής και επεξεργασίας τροφίμων, πολλές από τις οποίες μάλιστα διαθέτουν μονάδες E&A. Το ενδιαφέρον όμως που παρουσιάζει ο τομέας αυτός όσον αφορά την έξυπνη εξειδίκευση της Αττικής είναι συγκεκριμένα προϊόντα που συσχετίζονται άμεσα με την τουριστικά αναβάθμιση τη περιοχής.

Σύμφωνα με κείμενο εργασίας του ΥΠΑΑΤ, τα κηπευτικά υπαίθρου και θερμοκηπίου, το κρασί, το φιστίκι, το μέλι, τα προϊόντα από αιγοπρόβειο γάλα και κρέας καθώς και τα παραδοσιακά προϊόντα Φέτα ΠΟΠ, Σύκα Βραυρώνας, ελαιόλαδο και μέλι Τροιζηνίας, και μέλι Κυθήρων είναι τα προϊόντα που περιλαμβάνει το «Καλάθι της Περιφέρειας Αττικής».τα οποία ενέχουν σημαντικές δυνατότητες εκμετάλλευσης και δημιουργίας ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Επίσης, είναι παράλληλα αναγκαία η ανάπτυξη μίας στρατηγικής προώθησης των προϊόντων αυτών στο σύνολο της εναλλακτικής και μή τουριστικής βιομηχανίας και των μορφών της όπως διαμορφώνονται στο εγγύς μέλλον.

Ειδικά για την Περιφέρεια της Αττικής ο αγροτικός τομέας μπορεί να παρουσιάσει ορισμένα ιδιαίτερα και εξαιρετικά ενδιαφέροντα παρακλάδια όπως η Ναυπηγική ξυλεία και η Ανθοκομία.

Επιπλέον είναι αναγκαία η δικτύωση της καινοτομίας των επιχειρήσεων του χώρου των τροφίμων και προσαρμογή της παραγωγή τους σε νέες ανάγκες του καταναλωτή όπως εξειδικευμένες ποικιλίες, οι οποίες να ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένες ανάγκες της υγείας των καταναλωτών, π.χ. για καρδιοπαθείς, για διαβητικούς, για καρκινοπαθείς κ.ά. Για αυτούς πρέπει να παράγονται τρόφιμα τέτοια που να αντιμετωπίζουν, ή να τα καθυστερούν και να τα προλαμβάνουν όλα αυτά. Είναι μία αγορά που συνάδει και με την ανάπτυξη του ιατρικού τουρισμού αλλά επίσης αποτελεί σημαντικό πεδίο συνεργασίας ανάμεσα στους ερευνητικούς φορείς και τη βιομηχανία.

Περιβαλλοντικές (καθαρές) τεχνολογίες

Για την Ελλάδα στόχος δεν είναι μόνο να παρακολουθήσει τις ευρωπαϊκές εξελίξεις σε θεσμικό επίπεδο και να προσαρμοστεί ονομαστικά σε αυτές, αλλά να συγκλίνει πραγματικά στην ουσία του ευρωπαϊκού περιβαλλοντικού κεκτημένου, και μέσα από τη σύγκλιση αυτή να αντιμετωπίσει τις συγκεκριμένες της ανάγκες που αφορούν τόσο στην περιβαλλοντική προστασία όσο και στην εμπέδωση ενός ιδιαίτερου παραγωγικού υποδείγματος, το οποίο θα αξιοποιεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας (κλίμα, φυσικό περιβάλλον, ιστορία και πολιτισμός, σχετικά υψηλό γενικό μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού, υψηλή κοινωνική συνοχή κλπ) και θα τα συνθέτει στην κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης.

Εμπειρογνώμονες του ΣΕΒ με βάση συγκεκριμένα κριτήρια επιλογής (ύπαρξη αγοράς, ερευνητική παραγωγή, ευρεσιτεχνίες και καινοτομίες, εκδήλωση επιχειρηματικού ενδιαφέροντος, έλληνες παίκτες με εκδηλωμένο ενδιαφέρον) και με την προϋπόθεση την ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας (ανεξαρτήτως αγοράς – στόχου) κατέληξαν σε 6 Τεχνολογίες Αιχμής (ομάδες τεχνολογιών) οι οποίες και παρουσιάζονται είναι:

T.A. 1: Προηγμένες Αναερόβιες Διεργασίες Επεξεργασίας Αποβλήτων

Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Αττικής

T.A. 2: Αερόβιες βιολογικές διεργασίες επεξεργασίας.

T.A. 3: Θερμικές Μέθοδοι Επεξεργασίας Αποβλήτων.

T.A. 4: Μέθοδοι αδρανοποίησης επικίνδυνων ρύπων.

T.A. 5: Αποκατάσταση εδαφών και υδάτινων αποδεκτών.

T.A. 6 Φυσικοχημικές μέθοδοι επεξεργασίας νερού και υγρών αποβλήτων.

Παράρτημα Ι: Τομεακή και κλαδική εξειδίκευση της Περιφέρειας Αττικής

Κλάδοι	ΕΕ27	Ελλάδα	ΠΑ Απασχόληση	ΠΑ (%)	Εστίαση	Εξειδίκευση	Συνολική Εξειδίκευση
Αεροπορικές μεταφορές	0,17%	0,15%	4042	0,22%		1,29	1
Αλιεία και υδατοκαλλιέργεια	0,08%	0,50%	1356	0,07%		0,93	
Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	0,37%	0,33%	7055	0,38%		1,02	1
Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες	1,07%	1,28%	25056	1,36%		1,27	1
Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	0,19%	0,14%	2889	0,16%		0,83	
Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από έπιπλα, κατασκευή ειδών καλαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής	0,46%	0,44%	3900	0,21%		0,46	
Βιομηχανία τροφίμων	1,86%	2,52%	27938	1,52%		0,81	
Δασοκομία και υλοτομία	0,23%	0,21%	448	0,02%		0,11	
Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση	0,71%	1,65%	39986	2,17%		3,04	1
Δραστηριότητες απασχόλησης	1,70%	0,30%	8938	0,49%		0,29	
Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	0,38%	0,42%	9828	0,53%		1,41	1
Εμπόριο	14,86%	30,63%	405543	22,01%	1	1,48	2
Εξόρυξη, ορυχεία και λατομεία	0,29%	0,19%	940	0,05%		0,18	
Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού	0,55%	0,38%	7605	0,41%		0,75	
Επιχειρηματικές Υπηρεσίες	4,32%	5,97%	120094	6,52%	1	1,51	2
Ηλεκτρισμός αέριο κλπ.	0,71%	0,72%				0,00	
Κατασκευές	7,85%	10,85%	164782	8,94%	1	1,14	2
Κατασκευή ειδών ένδυσης	0,51%	0,92%	16405	0,89%		1,76	1
Κατασκευή επίπλων	0,48%	0,64%	10541	0,57%		1,19	1
Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	0,65%	0,30%	6116	0,33%		0,51	

Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Αττικής

Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	0,52%	0,13%	2584	0,14%	0,27	
Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών	0,33%	0,24%	6113	0,33%	1,00	1
Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	1,62%	1,48%	20172	1,09%	0,68	
Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α.	1,30%	0,58%	3605	0,20%	0,15	
Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	0,99%	0,13%	1561	0,08%	0,09	
Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	0,73%	0,51%	4735	0,26%	0,35	
Κτηνιατρικές δραστηριότητες	0,08%	0,05%	692	0,04%	0,45	
Μεσιτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες κτηρίων	3,26%	2,19%	41813	2,27%	0,70	
Παραγωγή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων	0,63%	0,84%	11015	0,60%	0,96	
Παραγωγή βασικών μετάλλων	0,46%	0,59%	3623	0,20%	0,43	
Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων	0,24%	0,25%	6577	0,36%	1,49	1
Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών	0,31%	0,42%	5592	0,30%	0,99	
Παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου	0,06%	0,14%	2473	0,13%	2,26	1
Παραγωγή προϊόντων καπνού	0,02%	0,06%	998	0,05%	2,51	1
Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	0,53%	0,40%	6452	0,35%	0,66	
Παροχή νερού και διαχείριση αποβλήτων	0,56%	0,23%			0,00	
Πληροφορική και τηλεπικοινωνίες	2,01%	1,81%	37935	2,06%	1,03	1
Πλωτές μεταφορές	0,10%	0,52%	10009	0,54%	5,67	1
Ποτοποιία	0,21%	0,33%	2820	0,15%	0,72	
Ταχυδρομικές και ταχυμεταφορικές δραστηριότητες	0,80%	0,51%	8917	0,48%	0,60	
Τουρισμός	4,66%	9,49%	88341	4,79%	1,03	2
Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες	4,66%	16,44%	14506	0,79%	0,17	
Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	0,29%	0,27%	4364	0,24%	0,81	
Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών	2,51%	3,87%	57205	3,10%	1,24	1

Συγκριτικοί δείκτες καινοτομικών επιδόσεων της Περιφέρειας Αττικής

	Δείκτης	ΕΕ27	ΕΛΛΑΔΑ	ΑΤΤΙΚΗΣ	Συγκριτική περίοδος αναφοράς / Πρόσφατα στοιχεία
Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη	Δαπάνη για Ε&Α (% του ΑΕΠ)	2,05	0,67	0,72 ⁷	2011
	Συνολική Δαπάνη για Ε&Α (εκ.ευρώ)	259.123,386	1.391,156	775,192	2011
	Δαπάνη επιχειρήσεων για Ε&Α (εκ.ευρώ)	163.601.268	485,863	363,328	2011
	Δημόσια Δαπάνη για Ε&Α (εκ.ευρώ)	32.304,117	331,727	174,155	2011
	Πανεπιστημιακή δαπάνη για Ε&Α (εκ.ευρώ)	60.894,343	559,528	225,718	2011
Πληθυσμός με γνώσεις τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	Μαθητικός Πληθυσμός	108.304,870	2.178,295	749,012	2011
	Μαθητικός Πληθυσμός Ανώτατης Εκπαίδευσης (ISCED 5-6)	20.129,248	660,741	243,638	2011
	Μαθητικός Πληθυσμός Ανώτατης Εκπαίδευσης (ISCED 5-6) (% επί του συνολικού μαθητικού πληθυσμού)	18,6	30,3	32,5	2011
	Μαθητικός Πληθυσμός Ανώτατης Εκπαίδευσης (ISCED 5-6) (% επί του συνολικού μαθητικού πληθυσμού Ανώτατης Εκπαίδευσης της χώρας)	63,8	108,8	118,5	2011
	Μαθητικός Πληθυσμός Ανώτατης Εκπαίδευσης (ISCED 5-6) (% επί του συνολικού πληθυσμού 20-24 ετών)	100	100	36,9	2011
	Μαθητικός πληθυσμός (ISCED 0-6) (% επί του συνολικού πληθυσμού)	21,6	19,3	18,2	2011
	Πληθυσμός ηλικίας 25-64 ετών με γνώσεις Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (% επί του συνολικού πληθυσμού 25-64 ετών)	27,7	26,1	33,1	2012
	Πληθυσμός ηλικίας 30-34 που είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (% επί του συνολικού πληθυσμού 30-34 ετών)	35,8	30,9	39,7	2012
Προσωπικό Έρευνα και Ανάπτυξη	Προσωπικό Έρευνας και Ανάπτυξης (σύνολο)	3.965.186	70.229	28.727	2011
	Προσωπικό Έρευνας και Ανάπτυξης (γυναίκες)	1.377.890	29.879	12.618	2011
	Προσωπικό Έρευνας και Ανάπτυξης Επιχειρήσεων	1.767.566	9.984	6.326	2011
	Προσωπικό Έρευνας και Ανάπτυξης Κρατικών Φορέων	441.364	13.260	6.004	2011
	Προσωπικό Έρευνας και Ανάπτυξης Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	1.718.789	46.348	15.869	2011
	Προσωπικό Έρευνας και Ανάπτυξης (% εργατικού δυναμικού)	1,66	1,41	1,54	2011
	Προσωπικό Έρευνας και Ανάπτυξης (% συνόλου απασχολομένων)	1,83	1,72	1,87	2011
	Ερευνητές (σύνολο)	2.533.892	45.239	18.780	2011
	Ερευνητές (γυναίκες)	839.040	16.609	6.537	2011

⁷ Κατά προσέγγιση

Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Αττικής

	Δείκτης	ΕΕ27	ΕΛΛΑΔΑ	ΑΤΤΙΚΗΣ	Συγκριτική περίοδος αναφοράς / Πρόσφατα στοιχεία
	Ερευνητές σε επιχειρήσεις	930.042	5.858	3.765	2011
	Ερευνητές στο δημόσιο τομέα	251.982	6.094	3.202	2011
	Ερευνητές στην ανώτατη εκπαίδευση	1.325.631	32.842	11.450	2011
	Ερευνητές (% εργατικού δυναμικού)	1,06	0,91	1,01	2011
	Ερευνητές (% συνόλου απασχολουμένων)	1,17	1,11	1,22	2011
Ανθρώπινοι πόροι σε τομείς Επιστήμης και Τεχνολογίας	Ανθρώπινοι πόροι σε τομείς Επιστήμης και Τεχνολογίας (χιλ.)	111.660	1.962	943	2012
	Ανθρώπινοι πόροι σε τομείς Επιστήμης και Τεχνολογίας (% συνολικού πληθυσμού)	29,6	23,6	30,9	2012
	Ανθρώπινοι πόροι σε τομείς Επιστήμης και Τεχνολογίας (% εργατικού δυναμικού)	40,1	33,1	41,8	2012
	Ανθρώπινοι πόροι σε τομείς Επιστήμης και Τεχνολογίας (χιλ.) (Core Indic.)	44,306	804	398	2012
	Ανθρώπινοι πόροι σε τομείς Επιστήμης και Τεχνολογίας (% συνολικού πληθυσμού) - (Core Indic.)	11,7	9,7	13,0	2012
	Ανθρώπινοι πόροι σε τομείς Επιστήμης και Τεχνολογίας (% εργατικού δυναμικού) - (Core Indic.)	18,5	16,2	21,2	2012
Πληθυσμός με γνώσεις Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	Πληθυσμός με γνώσεις Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (% συνολικού πληθυσμού 25-64 ετών)	27,7	26,1	33,1	2012
	Πληθυσμός με γνώσεις Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (% συνολικού πληθυσμού 30-34 ετών)	35,8	30,9	39,7	2012
	Πληθυσμός με γνώσεις Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (άνδρες % συνολικού πληθυσμού 30-34 ετών)	31,6	27,6	36,6	2012
	Πληθυσμός με γνώσεις Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (γυναίκες % συνολικού πληθυσμού 30-34 ετών)	40	34,2	42,7	2012
	Σπουδαστές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	20.129.248	660.741	243.638	2011
Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας	Αιτήσεις Πατεντών (ανά εκ. κατοίκους)	107,45	7,48	9,948	2011

Πηγή: Eurostat

